

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Назва теми

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

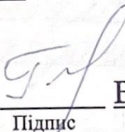
Спеціальність – 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

Шифр 24199

номер ІНП

Виконала: студентка II курсу, групи ППмз-23-1

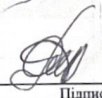

Валерія ГОЙ

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: доктор педагогічних наук, професор
Науковий ступінь, вчене звання

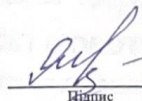
Олена ГОМОНЮК

Підпис

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор
Науковий ступінь, вчене звання

Таїсія КОМАР

Підпис

Ініціали, прізвище

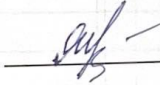
02 грудня 2024 р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки
Освітній рівень другий (магістерський)
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри психології та
педагогіки

 Таїсія КОМАР

підпис

протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
Валерії ГОЙ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів».

Керівник кваліфікаційної роботи: Олена ГОМОНЮК, доктор педагогічних наук, професор

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання

Затверджено наказом ректора університету від 26 серпня 2023 р. № 60

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 10 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження:

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
вступ, розділ 1 «РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»: міжкультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів як наукова проблема; сутність і структура міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів; психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів; висновки до розділу; розділ 2 «ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ»: організація та методика дослідження психологічних особливостей міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів; аналіз та інтерпретація результатів дослідження; розроблення рекомендацій викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів

початкових класів»; висновки до розділів; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень) - 2 рисунки, 3 таблиці.

1. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 14 грудня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань	До 02 січня 2024 р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми	До 03 березня 2024 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи	До 01 вересня 2024 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи	До 10 вересня 2024 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи	До 01 жовтня 2024 р.	виконано
6	Загальні висновки	До 01 листопада 2024 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи	До 01 грудня 2024 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи (відповідно графіку).	<u>08</u> листопада 2024 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	<u>12</u> грудня 2024 р.	виконано

Здобувач

Гой Валерія ГОЙ

Керівник роботи

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ
Олена ГОМОНЮК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи «Психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів».

Здобувач (ка) Валерія ГОЙ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник Олена ГОМОНЮК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Кваліфікаційна робота включає 107 сторінок, 3 таблиці, 2 рисунки, перелік джерел посилання складає 85 найменувань, 4 додатки.

Ключові слова: особливості; розвиток; міжкультурна компетентність; майбутні учителі; початкові класи.

Об'єкт дослідження – розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

За результатами дослідження розроблено рекомендації викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Одержані результати можуть бути використані в роботі із здобувачами вищої освіти.

Дипломник Валерія ГОЙ

Підпис

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 02 грудня 2023 р.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	11
як наукова проблема.....	11
1.2 Сутність і структура міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів	18
1.3. Психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів	41
Висновки до розділу.....	60
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КЛАСІВ.....	63
2.1 Організація та методика дослідження психологічних особливостей розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.....	63
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	70
2.3 Рекомендації викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.....	77
Висновки до розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	82
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	84
ДОДАТКИ.....	93
ДОДАТОК А Методика «Шкала інтолерантності до невизначеності (Intolerance of Uncertainty Scale, IUS)» Н. Карлетона.....	93
ДОДАТОК Б Методика «Тест на культурну інтелігентність (Cultural Intelligence Test, CQ Test)	96
ДОДАТОК В Методика Л. Юсупової для оцінки рівня міжособистісної компетентності	99
ДОДАТОК Г АНКЕТА «Оцінка важливості міжкультурної підготовки для майбутніх учителів початкових класів».....	104

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЗВО – заклади вищої освіти

НУШ– нова українська школа

ОПП – освітньо-професійна програма

ХГПА – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

МК – міжкультурна компетентність

ВСТУП

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до роботи з дітьми різних національностей є одним із важливих аспектів сучасної педагогічної освіти, особливо в контексті глобалізації й інтеграції різних культур у шкільному середовищі. Зважаючи на різноманіття національних, мовних і культурних груп в Україні та світі, важливо підготувати майбутніх вчителів до ефективної роботи з дітьми, які можуть мати різні культурні та соціальні особливості. Це передбачає формування таких знань і навичок, як розуміння культурних відмінностей, здатність до адаптації навчального процесу відповідно до потреб дітей з різних національностей, створення інклюзивного середовища, а також використання методик, які допоможуть підтримувати взаєморозуміння, співпрацю і рівноправність серед учнів.

Концепція Нова українська школа спрямована на створення сучасного, якісного та інклюзивного освітнього середовища. Вона впроваджується з 2018 року відповідно до Закону України «Про освіту» і є частиною масштабних змін [18].

Стандарт вищої освіти України за спеціальністю «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки № 357 від 23 березня 2021 року Початкова освіта — спеціальність рівня «бакалавр» [54].

Стандарт вищої освіти для спеціальності «Початкова освіта» в Україні визначає вимоги до підготовки майбутніх учителів початкових класів. Він встановлює перелік компетентностей, якими повинен володіти випускник, вимоги до результатів навчання, обсяг освітньої програми та структуру професійної підготовки. Цей документ базується на таких нормативних документах, як: Закон України «Про вищу освіту» [11], Закон України «Про освіту» (у редакції від 01.01.2021) [12], Концепція розвитку педагогічної освіти [20], Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Затверджені Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017

р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584. – [33], Національна рамка кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519 [36], Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [37]

В Стандарті вищої освіти України за спеціальністю «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти прописані загальні та спеціальні компетентності, програмні результати навчання, якими має володіти майбутній учитель початкових класів. Окремі з них передбачають розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Зокрема, здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя, здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій, організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти [54].

Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів з урахуванням компетентнісного підходу є актуальною темою наукових досліджень педагогів (Н. Бібік, Л. Лубченко, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.) і психологів (Н. Левченко, Т. Левченко, В. Леміш, В. Кузьміна, Г. Кузьменко, Л.Кисельова, О. Шевченко). Ці вчені акцентують увагу на важливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, зокрема, формуванні

тих компетенцій, що дають змогу учителям успішно взаємодіяти з дітьми та їх батьками, а також ефективно організувати навчальний процес.

Проте психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів дослідниками вивчено недостатньо. Саме це і зумовило вибір теми нашого дослідження: «Психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів».

Мета дослідження полягає у виокремленні та теоретичному обґрунтуванні психологічних особливостей розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Відповідно до мети було визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до розвитку міжкультурної компетентності та розкрити сутність поняття «міжкультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів».
2. Визначити структуру міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.
3. Обґрунтувати психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.
4. Розробити рекомендації викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Об'єкт дослідження – розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні про те, що розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів має такі психологічні особливості, як: емоційна чутливість та емпатія, когнітивна гнучкість і відкритість до нових культурних норм, самосвідомість і рефлексія, соціальна адаптивність і комунікативні навички.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: теоретичні методи – аналіз (вивчення наукових джерел, законодавчих актів, теоретичних концепцій з теми дослідження), синтез, порівняння; емпіричні методи: спостереження, анкетування, тестування, експертні оцінки.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. На різних етапах дослідження брали участь 60 респондентів, із них: 40 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ХГПА спеціальності 013 «Початкова освіта».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні рекомендацій викладачам щодо розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Про результати дослідження доповідалось на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» 28 листопада 2024 року.

За матеріалами дослідження подано до друку статтю у фаховий збірник із психології «Психологічні травелоги».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, переліку джерел посилання, який налічує 85 найменувань, 4 додатки. Повний обсяг роботи становить 107 сторінок, з яких основного тексту – 84 сторінки.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1 Міжкультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів як наукова проблема

Провідною ідеєю українських вчених, які вивчають питання міжкультурної компетентності, є проблема формування вміння ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, що має важливе значення як для освіти, так і для професійної діяльності в умовах глобалізації й інтеграції України у світову спільноту (О. Зеліковська В. Лучкевич, Т.Вайдич Т. Молнар Т. Пилип О. Резунова Н. Самойленко І. Сафонова В. Скрипнікова С. Чернета).

Наукові пошуки зарубіжних дослідників із проблеми розвитку міжкультурної компетентності охоплюють широкий спектр підходів, теорій і практичних стратегій міжкультурної взаємодії, зокрема, лінгвістичні, психологічні, соціальні, педагогічні та професійні компоненти (К. Кнарр, D.Deardorff, A. Moosmüller A. Thomas).

Вперше концепція міжкультурної комунікації була розроблена американським вченим Edward T. Hall у рамках програми Державного департаменту США для адаптації американських дипломатів і бізнесменів за кордоном. У своїй праці «The Silent Language» (1959) він дослідив невербальну комунікацію та культурні відмінності у способах спілкування. Автор вважав, що культури можна класифікувати як висококонтекстні, в яких багато значень передається через контекст і невербальні знаки, і низькоконтекстні, в яких акцент зроблено на точність та прямолінійність Edward T. Hall [72]. Також Edward T. Hall надавав великого значення часу та простору в комунікації, підкреслюючи їх роль у розвитку міжкультурної компетентності .

Англійський науковець Richard D. Lewis у своїй відомій роботі «When Cultures Collide: Leading Across Cultures» запропонував класифікацію культур,

що охоплює три групи: лінійно-активні, мультиактивні та реактивні культури, які визначають стилі управління, спілкування та прийняття рішень у бізнес-середовищі [78].

Його теорія одержала назву «Модель культурних вимірів», згідно якої лінійно-активні культури прагнуть до точності та організованості, мультиактивні культури схильні до гнучкості, багатозадачності та взаємодії, а реактивні культури характеризуються великою увагою до контексту, слухання і реакції на інші культурні норми [78].

Серед переваг його теорії: «накопичення численних вимірів і дихотомій попередніми крос-культуралістами часто призводило до плутанини, а не до просвітлення» чітке розуміння поведінкових тенденцій дозволяє лідерам адаптувати свої стилі спілкування, підходи до прийняття рішень та стратегії лідерства для ефективної взаємодії з людьми з різних культурних традицій; акцент на потужному азіатському мисленні, яке часто ігнорувалося або ігнорувалося попередніми міжкультурними теоріями» [78].

Проте в Моделі культурних вимірів є і певні недоліки, зокрема: «потенціал до надмірного спрощення та стереотипізації культур; може не повністю враховувати культурні зміни з часом або у відповідь на зовнішні впливи; використання моделі Льюїса без урахування культурного контексту може призвести до етноцентричного ставлення, коли одна культура вважається вищою за інші» [Там само].

Stephan F. Garapara – один із авторів книги «Intercultural Communication: A Reader» – підручника з міжкультурної комунікації, що має є важливе значення для дослідження міжкультурної комунікації [79]. «Intercultural Communication: A Reader» є антологією, що включає різні статті і дослідження з ключових тем міжкультурного спілкування. Вона охоплює широке коло теоретичних підходів, практичних проблем і досліджень у галузі взаємодії культур, розкриває відмінності у сприйнятті, мові і поведінці та їх вплив на комунікацію між людьми з різних культур.

Ця книга розкриває такі питання, як: вербальні і невербальні аспекти міжкультурної комунікації, культурні відмінності у сприйнятті, поведінці та настановах, концепції, розуміння й адаптація комунікативних стратегій у різних культурних контекстах.

У своїх подальших дослідженнях Stephan F. Garapara зосереджує увагу на важливості розвитку міжкультурної компетентності у студентів через спеціалізовані курси і програми, зокрема, через міжкультурне навчання та академічні обміни. Також дослідник вивчав вплив різних методів навчання на формування міжкультурної компетентності в глобалізованому світі.

Michael Byram є одним з провідних авторів у галузі вивчення міжкультурної компетентності. В його науковій праці «Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence» розкриваються питання, що пов'язані з розвитком міжкультурної компетентності у студентів, які вивчають іноземні мови, та які методи можуть бути використані для оцінки цієї компетентності.

На думку Michael Byram, міжкультурна компетентність охоплює не тільки знання мови, а й здатність розуміти і поважати культурні відмінності, і навіть ефективно спілкуватися із людьми з різних культур [80]. В його дослідженнях наголошується на важливості не тільки мовленнєвих навичок, а й на розвитку культурної чутливості та розуміння.

Дослідник Michael Byram запропонував модель міжкультурної компетентності, що містить такі компоненти:

- когнітивні компоненти, пов'язані з усвідомленням культурних відмінностей.
- афективні компоненти, що стосуються чутливості і відкритості до нових культур.
- поведінкові компоненти, пов'язані з навичками адаптації й успішного спілкування у різних культурних контекстах [80].

Англійський дослідник Timothy J. Robinson у науковій праці «Intercultural Communication in the Age of Technology» (2014) досліджує, як сучасні технології (Інтернет, соціальні мережі, онлайн-платформи) змінюють

міжкультурні взаємодії, а також як вони впливають на розвиток міжкультурної компетентності у глобалізованому світі. На його думку, технології можуть бути засобом полегшення міжкультурної комунікації, але вони можуть створювати нові бар'єри через неправильне розуміння або культурні стереотипи. Також Timothy J. Robinson підкреслює важливість розвитку цифрової грамотності для успішної міжкультурної взаємодії в епоху глобалізації [81].

В науковій роботі Charlotte Golden, що присвячена розвитку міжкультурної компетенції «Developing Intercultural Competence: Challenges and Approaches» (2013), значна увага фокусується на тому, як розвивати міжкультурну компетенцію у студентів, викладачів та професіоналів, які працюють у міжкультурних контекстах [69].

Автор також розкриває теоретичні засади міжкультурної компетенції, зокрема, досліджує ключові моделі і теорії міжкультурної компетенції, що допомагають розуміти, як люди сприймають та взаємодіють із культурами, відмінними від їх власної.

Charlotte Golden розглядає різні підходи до навчання, які допомагають студентам розвивати навички та знання, необхідні для успішної міжкультурної комунікації [69].

У радянській науці акцент більше робився на міжнаціональних і міжетнічних взаєминах, а також на розвитку комунікативних навичок в умовах багатонаціонального суспільства. Хоча термін «міжкультурна компетентність» ними не використовувався, їх дослідження стали основою для подальших наукових розробок у цій сфері.

Сучасні українські вчені – етнопсихологи зробили важливий внесок у дослідження проблеми міжкультурної компетентності, зокрема, в контексті міжетнічної взаємодії та розвитку міжкультурної толерантності. Деякі з них зосереджували увагу на психологічних аспектах міжкультурного спілкування, толерантності, а також на формуванні національної ідентичності в умовах багатокультурних суспільств.

Так, Б. Грінченко у своїй праці: «Психологія міжетнічних відносин» (1997) звертав увагу на вивченні психологічних особливостей міжкультурної взаємодії, толерантності і національної ідентичності. Особливу увагу він приділяв питанням формування культурної ідентичності в умовах багатонаціонального суспільства, а також механізмам міжкультурного сприйняття і взаємодії [6].

Інший науковець Г. Семенов у своїх дослідженнях вивчав проблему культурних стереотипів та їх впливу на міжкультурну комунікацію. Він аналізував, як стереотипи, пов'язані з національними або етнічними особливостями, впливають на взаєморозуміння і співпрацю між представниками різних культур. Г. Семенов також розкрив роль національних традицій у формуванні міжкультурної компетентності [49].

Український етнопсихолог А. Кульчицький у науковій праці «Психологія міжкультурної комунікації» (2003) зосередив увагу на розвитку міжкультурної компетентності через комунікативні навички, розкрив психологічні аспекти міжкультурної толерантності, підкреслив важливість навичок міжкультурної комунікації для зниження конфліктів у багатонаціональних суспільствах [29].

Дослідник Т. Кошарна проаналізувала психологічні аспекти міжкультурної адаптації та інтеграції в умовах глобалізації та міграційних процесів. Вона зосереджувала свою увагу на тому, як представники різних культур адаптуються до нових культурних умов, а також як можна сприяти їхній успішній інтеграції в нові соціальні та культурні середовища [26].

Науковець І. Козлов займався вивченням міжкультурної компетентності в контексті освіти, зокрема в школах та університетах, де навчаються студенти з різних культурних і національних середовищ. Його праці стосуються не лише розвитку мовної компетенції, а й навичок міжкультурної комунікації та взаєморозуміння [21].

Українські етнопсихологи, такі як Б. Грінченко, Г. Семенов, А.Кульчицький, Т. Кошарна, І. Капелюшнікова та ін., зробили значний внесок

у розуміння психологічних аспектів міжкультурної компетентності. Їхні дослідження охоплюють такі важливі аспекти, як міжетнічні стереотипи, культурна адаптація, толерантність, розвиток мовної і комунікативної компетентності, а також міжкультурні бар'єри та шляхи їх подолання.

Наукові праці українських дослідників, присвячені розвитку міжкультурної компетентності, охоплюють різні аспекти цієї проблеми: від теоретичних основ до практичних підходів і методів. Вчені акцентують увагу на важливості міжкультурної освіти, її впливу на соціальну інтеграцію, а також на формування комунікаційних навичок для ефективної взаємодії в умовах глобалізації.

Л. Григор'єва розглядає важливість мовної освіти як частини міжкультурної компетентності, зокрема в контексті навчання іноземним мовам. Вона визначає міжкультурну компетентність як здатність розуміти та ефективно взаємодіяти з представниками різних культур через призму мовної практики та методи і стратегії інтеграції міжкультурних аспектів в навчальний процес [7].

І. Козловська у своїй праці «Психологія міжкультурної комунікації: проблеми та шляхи вирішення» зосереджується на психологічних аспектах міжкультурної комунікації, зокрема на розвитку емоційної інтелігентності, толерантності та здатності до міжкультурного взаєморозуміння [21].

Автор розглядає, як культурні стереотипи, переконання та соціальні норми впливають на комунікацію між людьми з різних культур.

Дослідниця Н. Гончарова звертала увагу на важливість формування міжкультурних навичок для забезпечення ефективної роботи фахівців із різними соціальними групами та національностями [4].

І. Скиба у науковій праці «Міжкультурна комунікація в умовах міжнародного бізнесу: теорія та практика» (2013) досліджує важливість міжкультурної компетентності для професіоналів, які працюють у міжнародних компаніях [51].

Науковець О. Чернишова аналізує роль міжкультурної компетентності в системі вищої освіти, зокрема як її можна розвивати через освітні програми, міжнародні стажування та академічні обміни. Вона наголошує на значенні формування міжкультурної компетентності у студентів як ключового елементу їх підготовки до глобального ринку праці [62].

Дослідниця О. Левченко вивчає взаємозв'язок мови та культури, зокрема, мовні засоби можуть бути інструментами розвитку міжкультурної компетентності. Вона акцентує увагу на важливості навчання мовним стратегіям, що допомагають мінімізувати культурні бар'єри [30].

Останніми роками дослідження міжкультурної компетентності все більше зосереджуються на таких питаннях, як:

1. Роль міжкультурної компетентності в онлайн- та цифровому середовищах, зокрема в контексті віртуальних команд, онлайн-освіти та міжнародного ділового спілкування.

2. Інтеграція міжкультурної компетентності у викладання мови, з акцентом не лише на лінгвістичних навичках, а й на культурній обізнаності та чуйності.

3. Сприяння багатонаціональних організацій розвитку міжкультурної компетентності для покращення міжкультурної співпраці та переговорів у глобальних бізнес-середовищах.

4. Дослідження міжкультурної компетентності в різних соціальних контекстах, таких як міграція, інтеграція біженців і багатокультурні спільноти.

5. Розвиток міжкультурної компетентності з акцентом на рисах особистості, когнітивній гнучкості й емоційному інтелекті.

Отже, міжкультурна компетентність є здатністю ефективно та відповідно взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Вона включає в себе знання, навички і ставлення, необхідні для взаємодії в глобалізованому світі, де культура – важливий фактор успішної комунікації та взаєморозуміння.

1.2 Сутність і структура міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Компетентнісний підхід є важливою концепцією в освіті, що зосереджена на розвитку у студентів не лише знань, а й умінь, навичок та здатності ефективно застосовувати їх у практичній діяльності. Цей підхід став основою для багатьох сучасних освітніх реформ, зокрема у країнах Європи, і став важливим елементом навчальних програм для підготовки майбутніх фахівців.

До основних характеристик компетентнісного підходу належать:

1. Компетентнісний підхід акцентує увагу на кінцевих результатах навчального процесу, а саме на тому, які компетенції (знання, уміння, навички) студенти повинні набути до кінця навчання. Це означає, що освітні програми мають бути спрямовані на розвиток практичних навичок, які можна застосовувати в реальних ситуаціях, а не лише на засвоєння теоретичних знань. Компетенція – це не просто набір знань, а здатність використовувати ці знання для вирішення конкретних проблем або виконання певних завдань у різних ситуаціях. Наприклад, для вчителя це може бути здатність застосовувати педагогічні технології у класі, для інженера — здатність вирішувати технічні проблеми на виробництві.

2. Компетентнісний підхід передбачає інтеграцію теоретичних знань з практичними навичками. Вчителі, студенти, фахівці мають навчатися не лише теорії, але й тому, як ці знання можна використовувати в реальному житті. Наприклад, студенти можуть застосовувати свої знання в рамках практичних завдань, стажувань або проектної діяльності.

3. Оцінка результатів навчання за допомогою компетентнісного підходу включає в себе не лише традиційні іспити, але й виконання реальних завдань, що оцінюють здатність студента застосовувати свої знання у різних ситуаціях. Це можуть бути практичні проекти, кейс-стаді, портфоліо або інші

форми оцінювання, що підтверджують здатність студента до самостійної роботи.

4. Компетентнісний підхід включає розвиток як універсальних (загальних) компетенцій (наприклад, комунікаційних, аналітичних, інформаційно-комунікаційних навичок), так і професійних компетенцій, які необхідні для виконання конкретних завдань у професійній діяльності.

Компетентність – якість особистості, її певне надбання, що ґрунтується на знаннях, досвіді, моральних засадах і проявляється в критичний момент за рахунок вміння знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями, у прийнятті адекватних рішень нагальної проблеми [31]. Під компетенцією слід розуміти певну сферу, коло діяльності, наперед визначену систему питань щодо яких особистість повинна бути добре обізнана, тобто володіти певним набором знань, умінь, навичок та власного до них ставлення [Там само].

Компетентнісний підхід в освіті передбачає такі зміни:

1. Перехід від традиційного до компетентнісного навчання: У традиційних освітніх моделях акцент був на передачі знань від викладача до студента, тоді як компетентнісний підхід зосереджений на формуванні активного навчання, де студент є центральною фігурою, що набуває навичок для вирішення реальних проблем.

2. Викладачі в компетентнісному підході виступають не лише як носії знань, а й як фасилітатори, які допомагають студентам здобувати практичні навички та самостійно вирішувати проблеми.

3. Компетентнісний підхід часто включає вивчення тем з різних дисциплін та сфер діяльності, що допомагає студентам розвивати інтеграційне мислення та здатність працювати в міждисциплінарних командах.

4. Метою компетентнісного підходу є підготовка студентів до реальних умов професійної діяльності через розвиток необхідних компетенцій і навичок.

До переваг компетентнісного підходу належать такі:

- розвиток практичних навичок;

- підготовка до змін;
- покращення взаємодії та співпраці
- визнання різних типів інтелекту та здатностей:

Серед недоліків компетентнісного підходу можна виокремити наступні:

- високі вимоги до ресурсів;
- складність оцінки компетенцій.

Компетентнісний підхід є важливим і перспективним для сучасної освіти. Він спрямований на підготовку студентів до реальних умов професійної діяльності через розвиток як теоретичних знань, так і практичних навичок, що дозволяє ефективно вирішувати завдання в різних сферах діяльності.

Погоджуємось з думкою О. Сагач, «актуальність компетентнісного підходу пов'язана з прагненням визначити ті зміни, які відбуваються у системі освіти, адже освітній результат, не в останню чергу, відповідає таким її цілям як мобільність у професійній педагогічній діяльності, розширення професійних обріїв, здатність до навчання, професійне вдосконалення та зростання впродовж життя [45].

Компетентність — це сума знань, навичок, умінь і досвіду, що дозволяє людині ефективно виконувати певні завдання або функції в конкретній сфері діяльності. Вона є важливим показником здатності особистості діяти у відповідних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення і досягати поставлених цілей.

Компетентність містить такі складові :

1. Знання – теоретичні відомості, інформація, що дає можливість людині зрозуміти певну тему чи проблему.
2. Навички – практичні вміння, що допомагають застосовувати знання на практиці.
3. Уміння – здатність виконувати конкретні дії в реальних умовах.
4. Практичний досвід, одержаний внаслідок виконання завдань або

Термін «компетентність» вперше був використаний в контексті науки і практики в середині ХХ століття, хоча його коріння можна простежити й раніше. Одним із перших, хто активно досліджував і впроваджував це поняття, був Девід МакКлелланд, американський психолог. У 1973 році він опублікував статтю, в якій описував важливість компетентності як набору знань, умінь і мотивацій для успішного виконання професійних завдань.

МакКлелланд стверджував, що традиційні методи оцінки здібностей, такі як інтелектуальні тести, не дають повного уявлення про здатність людини до виконання конкретної роботи. Він запропонував оцінювати саме компетентності, що визначають успіх у професійній діяльності.

Згодом це поняття почало набувати популярності в різних галузях, таких як освіта, бізнес і управління, де було розширене та адаптоване для оцінки і розвитку кваліфікації працівників і студентів.

Стаття Девіда МакКлелланда, в якій він детально описує концепцію компетентності, була опублікована в 1973 році і називалася «Testing for Competence Rather Than for Intelligence» (Тестування на компетентність, а не на інтелект). У цій роботі МакКлелланд виступає проти традиційних методів тестування, таких як IQ-тести, стверджуючи, що вони не дають достатнього уявлення про здібності людини до виконання конкретних завдань у реальному житті [70].

МакКлелланд пропонував використовувати новий підхід, що зосереджується на компетентностях, що включають не лише знання і навички, але й мотивацію, особисті характеристики та досвід. В результаті цього підходу з'явилась ідея, що для успіху у професійному середовищі важливо розуміти, як конкретні характеристики людини (компетентності) впливають на її здатність до ефективної роботи.

Ця стаття стала основою для розвитку теорії компетентностей і мала значний вплив на розвиток сучасних систем управління персоналом, навчання й оцінки ефективності працівників і стала важливою для розуміння того, що

компетентність може бути використана як альтернативний підхід до оцінки здібностей людей, особливо в контексті професійної діяльності.

Окрім Девіда МакКлелланда, питання формування і розвитку компетентності в різних контекстах – від психології до управління персоналом і освіти. досліджували інші вчені Проаналізуємо їх праці в цій галузі.

Генрі Мінцберг – канадський вчений і дослідник у галузі управління. Він висунув концепцію «менеджерської компетентності», стверджуючи, що компетентність управлінця полягає в здатності вирішувати проблеми і приймати рішення в умовах змін [74]. Він виокремив різні ролі менеджера, наприклад, ролі лідера, комунікатора, аналітика та інших, кожна з яких передбачає певні компетентності.

Український психолог Юрій Гур'єв розглядав компетентність у контексті професійної діяльності та формування ключових компетенцій, таких як здатність до самоосвіти, адаптивність, комунікабельність та інші. Він наголошував на важливості здатності людини до самостійного навчання і розвитку в межах професії [9].

К. Бланшар і П. Л. Кілс розробили теорію керівництва, що включає розвиток компетентностей в управлінні [7]. Вони виокремили різні рівні компетентності лідерів і важливість адаптації стилю управління залежно від рівня компетентності співробітників.

Томас Р. Харріс і Чарльз Б. Беннетт працювали в галузі освітньої компетентності і досліджували, як формуються компетентності учнів у процесі навчання, особливо в контексті критичного мислення, практичних навичок і здатності до саморозвитку [82].

Сандра Х. Джонсон і Джордж К. Грін розробляли теорії та моделі професійної компетентності, що застосовуються в освіті, медицині та інших сферах. Вони наголошували на важливості розвитку когнітивних, емоційних і соціальних аспектів компетентності для ефективної професійної діяльності [84, С. 231-246].

У своїй роботі Д. Кауфман досліджував питання освітніх компетентностей і визначав їх як сполучення знань, навичок і установок, необхідних для ефективного навчання та здобуття освіти в різних сферах [75].

Кеті Уїллокс і Нік Пулфорд провели дослідження в контексті освітніх технологій і розвитку компетентностей. Вони розглядали, як інтеграція новітніх технологій може допомогти у розвитку компетентностей у студентів, зокрема через онлайн-освіту та е-навчання [76].

Тімоті К. Джонсон і Кевін Г. Грін працювали в галузі психології компетентності, вивчаючи, як різні типи компетентностей, такі як міжособистісні і соціальні навички, впливають на особистий розвиток і професійну діяльність [81, С.611-617].

Отже, формування компетентності було досліджене багатьма вченими з різних галузей науки. Їхні праці дають можливість глибше зрозуміти, як розвиваються і змінюються компетентності на індивідуальному й організаційному рівнях. Це поле досліджень залишається активним, оскільки вимоги до компетентності постійно змінюються в умовах глобалізації, технологічного прогресу і швидких соціальних трансформацій.

В Україні багато науковців досліджують поняття компетентності, особливо в контексті освіти, психології, управління та розвитку професійних навичок. Так, І. Сикора активно досліджує питання педагогічної компетентності. Його роботи зосереджені на підготовці педагогів, розвитку їхніх професійних компетентностей, зокрема в умовах змін у освітній системі [48].

Галина Шиян вивчає питання розвитку професійної компетентності у сфері освіти та педагогічної діяльності [64].

Її наукові інтереси охоплюють педагогічну майстерність, психологічну підготовку викладачів та формування компетентностей учнів і студентів.

Олександр Тарасенко досліджує компетентність в контексті професійної підготовки і формування професійних навичок у студентів. Він працює над створенням моделі розвитку компетентності в рамках професійної освіти [56].

Надія Козак вивчає формування компетентності у майбутніх педагогів . Її дослідження зосереджені на підготовці кваліфікованих кадрів для освітньої системи [20].

Марина Бондаренко розглядає компетентність в контексті управлінської діяльності та її значення для ефективної роботи в організаціях. Вона приділяє увагу розвитку управлінських компетентностей у керівників, зокрема у сфері освіти та бізнесу [3].

Олена Конончук що досліджує компетентність у соціально-педагогічній сфері [24]. Її роботи допомогли визначити ключові компоненти компетентності у соціальних працівників, педагогів та інших професіоналів.

Тетяна Іванова вивчає питання розвитку компетентності в освітніх установах [15]. Її наукові пошуки зосереджені на оцінці та підвищенні професійної компетентності викладачів.

Сергій Кримський досліджує розвиток психологічної компетентності у педагогів, а також роль цієї компетентності в освітньому процесі. Його роботи охоплюють аспекти психології професійної діяльності та формування психологічних компетентностей у контексті сучасних освітніх потреб [25].

Ці науковці активно працюють над теоретичними і практичними аспектами розвитку компетентностей в різних сферах, вивчаючи як підвищення компетентності може сприяти покращенню ефективності діяльності окремих фахівців і організацій в цілому.

Дослідження професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів є важливою темою в галузі педагогіки та вищої освіти.

Так, Ірина Кондратенко вивчає формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі їх навчання в педагогічних університетах. Особливу увагу вона приділяє теоретичним і практичним аспектам педагогічної підготовки [23].

Наталія Тагліна досліджує питання формування професійної компетентності у майбутніх учителів початкових класів через практичні

заняття та педагогічну практику. Вона пропонує моделі для удосконалення навчальних програм у вищих навчальних закладах [55].

Науковець Н. Зимня зосереджується на загальних питаннях розвитку педагогічної компетентності та пропонує нові підходи до підготовки вчителів початкових класів у рамках сучасної освіти [14].

Марина Князева працює над питанням формування професійної компетентності у студентів педагогічних університетів. Вона, зокрема, досліджує зміст, методи та етапи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів [17].

Людмила Гриневич досліджує використання інноваційних технологій в педагогічній освіті, зокрема для підготовки майбутніх учителів початкових класів. Вона наголошує на важливості інтеграції сучасних технологій у навчальний процес для розвитку професійної компетентності [8].

Дослідниця О. Кузьміна вивчає психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів, зокрема, значення психологічної готовності та емоційної компетентності вчителів для ефективної професійної діяльності [27].

Ірина Бех досліджує вплив реформ у сфері освіти на формування професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема в контексті змін у програмі навчання вчителів початкових класів [7].

Майбутній вчитель початкових класів має оволодіти широким спектром компетентностей, що забезпечують його професійну ефективність і здатність адаптуватися до змінюваних умов освітнього середовища. Ключові компетентності, які необхідні педагогам, можна поділити на кілька основних груп:

1. Професійні компетентності. Це знання, уміння та навички, без яких неможливо ефективно виконувати професійні обов'язки педагога.

2. Психолого-педагогічна компетентність (емоційна компетентність як здатність педагога до самоконтролю, управління своїми емоціями, а також до розпізнавання емоцій учнів і відповідної реакції на них; психологічна

підтримка – вміння підтримувати учнів у складних ситуаціях, знання психоемоційних потреб дітей та підлітків; індивідуальний підхід як здатність враховувати індивідуальні особливості учнів при організації навчального процесу).

3. Комунікативна компетентність як здатність до ефективного спілкування з учнями, батьками та колегами, уміння вирішувати конфлікти між учнями, а також між учнями та вчителями, вміння працювати в команді, як з колегами, так і з учнями.

4. Інформаційно-комунікаційна компетентність – володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, здатність використовувати комп'ютерні програми, освітні платформи, цифрові засоби навчання, а також соціальні медіа для взаємодії з учнями та колегами, вміння знаходити та використовувати онлайн-матеріали для навчання і розвитку учнів.

5. Організаційно-управлінська компетентність як здатність до ефективного управління класом, організації навчального процесу, проведення заходів, планування уроків та контроль за виконанням програм, вміння правильно оформляти документацію (щоденники, звіти, плани роботи) та уміння планувати свою педагогічну діяльність, встановлювати пріоритети, управління часом.

6. Креативна компетентність – здатність до створення інноваційних методів навчання, здатність до адаптації програм і матеріалів для різних потреб учнів, здатність не лише засвоювати інформацію, але й аналізувати, оцінювати і створювати нові знання.

7. Міжкультурна компетентність – здатність діяти відповідно до моральних і етичних стандартів педагогічної діяльності, вміння працювати з учнями з різних соціокультурних груп, повага до різноманіття культур, переконань та цінностей.

8. Самоосвітня компетентність як вміння педагога працювати над своїм професійним розвитком, підтримувати свою кваліфікацію, знайомитися з новими педагогічними технологіями та дослідженнями, здатність до

самокритики, оцінки своєї діяльності, усвідомлення власних сильних і слабких сторін у роботі, готовність до вдосконалення.

Ці компетентності становлять основу для ефективної педагогічної діяльності в умовах сучасної освіти, де важливо не тільки передавати знання, а й сприяти розвитку особистості учня, його здатності до самостійного навчання та взаємодії в суспільстві.

Питання розвитку міжкультурної компетентності майбутніх педагогів є важливою темою досліджень в різних галузях науки. Ця компетентність передбачає здатність взаємодіяти з людьми з різних культур, розуміти їхні цінності, традиції та норми, а також ефективно працювати в культурно різноманітному середовищі. Багато вчених досліджують цей аспект, особливо в контексті глобалізації, мультикультуралізму та інтеграції студентів з різних культур в освітній процес.

Серед усіх здобутків назвемо найбільш значущі для нашої роботи наукові праці, присвячені формуванню міжкультурної компетентності майбутніх педагогів.

Так, Н. Ткаченко досліджує особливості формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів початкових класів, зокрема, через використання мультимедійних ресурсів, міжкультурні комунікації та навчання мовам [59].

Олена Бондаренко досліджує роль міжкультурної компетентності в професійній підготовці майбутніх учителів в умовах розвитку міжнародної освіти і глобалізації [2].

Наукова праця І. Рябушко охоплює питання підготовки студентів педагогічних факультетів до професійної діяльності в умовах міжкультурної взаємодії [44]. Автор звертає увагу на важливість інтеграції культурних аспектів у педагогічну діяльність.

Тетяна Шинкарук зосереджується на формуванні міжкультурної компетентності в контексті педагогічної практики, зокрема для вчителів, які працюють у мультикультурних класах [63].

Оксана Сергієнко досліджує концептуальні підходи до формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів, зокрема через інтеграцію в навчальний процес мультимедійних та інтернет- [50].

Науковець Л. Пальчук розглядає питання розвитку міжкультурної компетентності як складової професійної підготовки вчителів в умовах глобалізації, акцентуючи на мультикультурному підході в освіті [39].

Ольга Шмидт зосереджує увагу на важливості міжкультурної освіти в підготовці вчителів початкових класів, розробляючи конкретні підходи до інтеграції міжкультурних знань у педагогічну діяльність [65]. Також є багато наукових праць, присвячених формуванню та розвитку міжкультурної компетентності студентів і фахівців у різних сферах, зокрема й у педагогічній освіті. Міжкультурна компетентність є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів, оскільки вона допомагає їм ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур і працювати в мультикультурному середовищі.

Так, наукові пошуки С. Грекова, Л. Мартиненко спрямовано на методи і підходи до формування міжкультурної компетентності в студентів педагогічних університетів. Особлива увага приділяється інтеграції міжкультурної освіти в навчальні плани вищих навчальних закладів [5].

Олена Іванова у своїй роботі розглядає різні стратегії і методи розвитку міжкультурної компетентності у студентів, особливо в контексті глобалізації та інтеграції міжнародних стандартів у навчальні програми [15].

Наукові здобутки О.. Шмидт, І. Лозової присвячені формуванню міжкультурної компетентності у майбутніх учителів через інтеграцію культурних аспектів у навчальний процес та педагогічну діяльність, зокрема, аналізуються методи, що сприяють розвитку міжкультурної компетентності [66].

Дослідження Т. Дьяків торкаються формуванню міжкультурної компетентності у студентів педагогічних факультетів через мовне навчання, що включає вивчення іноземних мов та культур [10].

Автори А. Павленко та В. Литвиненко в своїх наукових працях висвітлюють значення міжкультурного навчання для розвитку педагогічної компетентності майбутніх учителів, розкривають методи інтеграції міжкультурних аспектів у педагогічний процес [38].

Науковець Л. Пашкова обґрунтувала нові підходи до інтеграції міжкультурної компетентності в педагогічні навчальні програми, особливо в контексті сучасних вимог до вищої освіти [40].

Дослідники В. Тимошенко, О. Горбунова, проаналізувавши принципи і стратегії формування міжкультурної компетентності вчителів, запропонували різні методи розвитку міжкультурних навичок у педагогічному процесі [57].

Наукова робота І. Калініченко, О. Степанової присвячена методиці формування міжкультурної компетентності у студентів у процесі вивчення іноземних мов і культур [16]. Автори пропонують комплексний підхід до розвитку міжкультурних навичок.

Питання розвитку міжкультурної компетентності активно досліджуються і в психології, особливо в контексті розвитку комунікативних навичок, адаптації до нових культурних середовищ і міжкультурної взаємодії. Багато психологів зосереджуються на тому, як сприяти розвитку цих навичок у людей, зокрема у студентів, педагогів та фахівців інших професій, що працюють у мультикультурному середовищі. Так, Л. Ясвін та О. Петухова у своєму дослідженні визначили ключові компоненти компетентності, такі як: міжкультурна чутливість, здатність до адаптації та міжкультурне спілкування [67].

Науковці В. Міщенко, І. Рябченко вивчають психологічні аспекти міжкультурної взаємодії, особливості розвитку міжкультурної компетентності у людей різних культур. Окрема увагу вони приділяють психологічним стратегіям, що сприяють подоланню культурних бар'єрів [34].

О. Смирнова досліджує психологічні аспекти культурної адаптації та розвитку міжкультурної компетентності у контексті роботи з людьми, які

перебувають в новому культурному середовищі. Автор зосереджується на механізмах адаптації та розвитку міжкультурних навичок [53].

У дослідженні А. Федоренко та Н. Бондаренко розглядаються різні психологічні підходи до розвитку міжкультурної компетентності, зокрема, про важливість розвитку психологічної стійкості, гнучкості та адаптивності [60].

Науковець Т. Тищенко аналізує використання психологічних методів і стратегій для розвитку міжкультурної компетентності у студентів, які навчаються за програмами з іноземних мов та міжнародних відносин [58].

У праці Л. Кулініч «Психологічні аспекти міжкультурної комунікації» розглядаються психологічні стратегії розвитку міжкультурної комунікації, включаючи аналіз культурних стереотипів, бар'єрів і технік для покращення міжкультурної взаємодії [28].

Міжкультурна компетентність є важливою не лише для професійного розвитку, але й для особистісного зростання, допомагаючи будувати містки порозуміння в глобалізованому світі. Це здатність бути гнучким, адаптуватися до нових ситуацій і знаходити спільну мову з людьми, що мають різний культурний бекграунд.

Дослідник А. Bartel-Radic вважає, що міжкультурна компетентність – це «здатність розуміти осо

бливості ситуації міжкультурної взаємодії та пристосуватися до цієї специфіки, щоб вибудувати таку стратегію поведінки, яка б дозволяла коректно інтерпретувати передане повідомлення» [68].

На думку іншого зарубіжного вченого Е. Fischer, «міжкультурну компетентність не можна прирівняти до набору інструментів, які можна вивчити у ході короткого тренінгу та залежно від ситуації ефективно застосовувати. Тут, перш за все, йде мова про відносини і установки, які формуються у процесі засвоєння цінностей [73].

Серед вітчизняних науковців також немає сталої думки щодо розуміння сутності поняття «міжкультурна компетентність». Так, І. Сафонова вважає, що «міжкультурна компетентність – це інтегративна властивість особистості, яка

характеризується сукупністю знань про цінності культур, міжкультурних вмінь і адекватних поведінкових стратегій, що дозволяють вільно орієнтуватися в міжкультурному просторі на засадах діалогу культур і цінностей» [47].

Дослідник О. Резунова характеризує міжкультурну компетентність сучасного фахівця «як інтегративну особистісно-професійну якість, яка дозволяє індивіду саморозвиватися, що забезпечує успіх у розв'язанні завдань міжкультурної комунікації, адаптацію та самореалізацію фахівця в іншомовному суспільстві» [43].

З нею погоджується С. Чернета, підкреслюючи, що «міжкультурна компетентність – це складне багатоконпонентне утворення, що впливає на результат спілкування та взаємодії з представниками інших культур, виявляється в умінні застосувати мовленнєві здібності, детерміновані соціокультурним контекстом, застосовувати на практиці культурні правила і норми, які визначають успішність міжкультурного спілкування [61].

Вчитель початкових класів – це освічена, інтелігентна, високоморальна людина з високим рівнем володіння міжкультурною компетентністю, адже поліетнічне середовище, в якому він працює, передбачає тісну взаємодію з дітьми – представниками різних народів, різних культур, різних культур.

Тому ми погоджуємося з Т. Молнар в тому, «що міжкультурна компетентність є складною інтегративною особистісною якістю, що охоплює зміст різних компетенцій, як от: комунікативних, соціокультурних, професійних. Цю компетентність можна також визначити і як готовність до здійснення міжкультурної комунікації на основі толерантності до інших культур, стійкого інтересу до менталітету національних меншин; спрямованість на цінності діалогової взаємодії» [35].

Проаналізуємо погляди науковців на компонентну структуру міжкультурної компетентності.

Дослідник Т. Пилип виокремив в структурі міжкультурної компетентності такі компоненти, як когнітивний, інтраособистісний, соціолінгвістичний, афективний та процесуальний [41].

Узагальнення наукових пошуків дало можливість вченим В. Лучкевич, Т.Вайдич визначити складові міжкультурної компетентності з психологічної точки зору: «а) когнітивні (визнання різних норм, цінностей і звичаїв інших народів; розуміння соціальних відносин усередині власного соціуму; усвідомлення відмінностей та нюансів у словесному та невербальному спілкуванні); б) емоційні / психологічні (співпереживання, ризик, готовність до навчання, усвідомлення себе); в) соціальні (активне слухання співрозмовника, бажання вдосконалювати власну поведінку та культуру мовлення, прихильність до інших культур та субкультур)» [32].

На думку В. Скрипнікової, компонентами міжкультурної компетентності є афективний, когнітивний, особистісний, комунікативно-діяльнісний [52].

Науковець О. Зеліковська основними характеристиками міжкультурної компетентності називає такі: «відкритість до пізнання іншої (чужої) культури; сприйняття психологічних, соціальних й інших інтеркультурних відмінностей; психологічна готовність до співпраці з представниками інших культур; здатність диференціювати колективне й індивідуальне в комунікативній поведінці іншокультурного комуніканта; уміння долати соціальні, етнічні, культурні упередження і стереотипи; наявність набору комунікативних засобів, доцільний їх вибір відповідно до ситуації спілкування; дотримання норм етикету в процесі спілкування» [13].

Суголосною є думка О. Резунової про те, що «міжкультурна компетентність фахівця має наступні складові:

- знання: мови іноземного партнера, культури країни (історії, мистецтва, економіки тощо); міжкультурних розходжень, психології, можливих бар'єрів міжкультурної взаємодії, способів їх запобігання та

подолання, культурних цінностей і установок власної й інших культур, відносності цінностей тощо;

- уміння: будувати власну поведінку відповідно до норм іншої культури в ситуаціях міжкультурного спілкування, сприймати психологічні, соціальні, культурні розходження; справлятися зі стресом, переборювати суперечності й конфлікти в контактах, здійснювати міжкультурну комунікацію в стилі співробітництва, аналізувати свою й іншу культуру, переборювати стереотипи; обирати комунікативні засоби залежно від ситуації спілкування тощо;

- готовність і бажання особистості вступати в контакт із представниками країн світу; відкритості до пізнання інших культур;

- особистісні якості, до яких належать терпимість до неоднозначності (здатність справлятися без агресії із суперечливими ситуаціями); емпатія (здатність поставити себе на місце співрозмовника, зрозуміти його точку зору, відчувати його стан і врахувати це у своєму поведінні); стійкість до дратівних факторів у міжкультурному спілкуванні; відсутність упереджень (здатність сприймати, переробляти незвичайну, суперечну попередньому досвіду інформацію) комунікабельність, толерантність, тактовність тощо [43].

Отже, міжкультурна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з людьми різних етнічних і культурних груп, враховуючи їхні специфічні особливості. Для майбутнього вчителя початкових класів міжкультурна компетентність означає вміння працювати з дітьми різних національностей, формування в учнів толерантності, взаємоповаги і культурного різноманіття, а також здатність адаптувати методи навчання до потреб і особливостей кожної дитини.

Міжкультурна компетентність майбутніх учителів початкових класів включає декілька психологічних складових:

1. Емоційна чутливість та емпатія. Майбутні вчителі мають вміти усвідомлювати емоційні стани своїх учнів, виявляти емпатію та допомагати

адаптуватися в новому культурному середовищі. Це особливо важливо в класах, де є представники різних етнічних, соціальних і релігійних груп.

2. Когнітивна гнучкість і відкритість до нових культурних норм: здатність розпізнавати та коректно інтерпретувати культурні відмінності, уникати стереотипів та упереджень. Це включає в себе здатність не тільки аналізувати культурні ситуації, а й приймати різноманітність як цінність.

3. Самосвідомість і рефлексія. Майбутні педагоги мають уміти усвідомлювати свої культурні упередження, стереотипи та обмеження, що можуть впливати на їх поведінку і взаємодію з учнями з різних культур.

4. Соціальна адаптивність і комунікаційні навички. Майбутні вчителі повинні бути здатні адаптувати свої комунікаційні стратегії залежно від культурних особливостей учнів, використовувати ефективні методи і прийоми для забезпечення порозуміння в класі.

Міжкультурна толерантність — це здатність приймати та поважати культурні відмінності, проявляючи терпимість до інших культур, вірувань, цінностей і звичаїв. Вона є важливою складовою міжкультурної компетентності, оскільки дозволяє уникати конфліктів і непорозумінь, які можуть виникнути через різні культурні контексти.

Серед особистісних якостей, які належать до складу міжкультурної компетентності можемо виокремити надзвичайно важливу якість — міжкультурну толерантність. Назвемо її основні ознаки:

1. Визнання культурного різноманіття, усвідомлення того, що кожна культура має свою цінність і важливість, навіть якщо її норми і традиції відрізняються від ваших.

2. Повага до інших та готовність поважати погляди і переконання людей різних культур.

3. Готовність до діалогу, що передбачає відкритість до обміну ідеями та досвідом з людьми з інших культур, навіть якщо це передбачає вихід за межі звичних або комфортних норм.

4. Уникнення стереотипів і дискримінації як здатність критично ставитися до негативних стереотипів та упереджень щодо інших народів або культур.

Розкриємо способи розвитку міжкультурної толерантності. По-перше, це освіта та інформація, а саме – знання про різні культури, їхні традиції, історії та проблеми, що можуть виникати через культурні відмінності. По-друге це особистий досвід, як-от: подорожі, спілкування з людьми з різних культурних груп. По-третє, самоаналіз, адже важливо розуміти власні упередження, працювати над ними та бути відкритим до нових ідей.

Отже, міжкультурна толерантність є основою для мирного співіснування в багатокультурних суспільствах і допомагає побудувати стійкі та гармонійні відносини між людьми – представниками різних культур.

Наступною складовою міжкультурної компетентності є міжкультурна готовність — це психологічний стан або здатність людини бути відкритою до взаємодії з людьми з інших культур, адаптуватися до нових культурних середовищ та ефективно реагувати на культурні відмінності. Це не просто знання про інші культури, а й готовність діяти в умовах культурної різноманітності, приймати нові погляди та практики, долати бар'єри та стереотипи.

Міжкультурна готовність містить такі складові:

1. Відкритість до інших культур. Людина з високим рівнем міжкультурної готовності готова сприймати й поважати культурні відмінності, навіть якщо вони значно відрізняються від її власних поглядів чи звичаїв. Це включає позитивне ставлення до культурного різноманіття, без страху або упереджень.

2. Гнучкість і адаптивність. Людина здатна адаптувати свою поведінку і стратегії взаємодії в залежності від культурного контексту. Це вимагає готовності змінювати звичні способи спілкування або реагування, щоб бути більш ефективною в інших культурних умовах. Важливим є розуміння того, що кожна культура має свої унікальні норми, правила і

стереотипи і необхідно бути готовим коригувати свої очікування та поведінку відповідно.

3. Емоційна стійкість і терпимість. Міжкультурна готовність включає в себе здатність управляти своїми емоціями в ситуаціях, коли культурні відмінності можуть призвести до непорозумінь або навіть конфліктів. Це також означає готовність до зіткнення з новими, незвичними або навіть тими, що викликають дискомфорт ситуаціями без агресії або відторгнення.

4. Мотивація до взаємодії. Міжкультурна готовність не тільки передбачає відкритість, але й активне бажання взаємодіяти з іншими культурами, дізнаватися нове, а також мати активну позицію у вирішенні міжкультурних питань. Це може проявлятися в бажанні навчатися іноземними мовами, подорожувати, брати участь в культурних обмінах тощо.

5. Самоусвідомлення і рефлексія. Людина, яка має міжкультурну готовність, також здатна усвідомлювати свої культурні упередження, стереотипи та обмеження, і працювати над ними. Це вимагає рефлексії над власним досвідом, а також вміння визнати, що не всі культурні норми та звички можна сприймати як універсальні.

Значення міжкультурної готовності полягає в тому, що люди з високим рівнем міжкультурної готовності краще розуміють наміри і контексти в спілкуванні з представниками інших культур, що знижує ризик непорозумінь. В умовах глобалізації і міграційних процесів вона допомагає успішно орієнтуватися в багатокультурному середовищі, що є в багатьох країнах. Міжкультурна готовність сприяє розвитку гнучкості, відкритості та критичного мислення, що є корисним не лише в міжкультурній взаємодії, але й у повсякденному житті.

Розвивати міжкультурну готовність можна різними способами, а саме:

- участь у тренінгах і програмах, що навчають міжкультурній компетенції, комунікації, навичкам адаптації в нових культурах;

- волонтерство, міжнародні стажування, подорожі, обміни студентами дозволяють людині «зануритися» в інші культури та навчитися взаємодіяти з людьми в реальних ситуаціях;
- навчання активного слухання, здатності ставити себе на місце іншої людини допомагає краще розуміти її точку зору та культурні контексти;
- читання книг, статей, перегляд фільмів про різні культури, що допомагає розширити світогляд і зменшити культурні стереотипи;
- розпізнавання власних культурних упереджень і робота над їх подоланням.

Отже, міжкультурна готовність є необхідною складовою міжкультурної компетентності і дозволяє людині успішно взаємодіяти в багатокультурному світі, розвивати позитивне ставлення до інших культур і мінімізувати конфлікти, спричинені культурними відмінностями. Вона є важливою як для особистого, так і для професійного розвитку, оскільки сприяє кращій адаптації в умовах глобалізації та культурного різноманіття.

Міжкультурна здатність – це сукупність якостей, які дозволяють людині ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи культурні відмінності, адаптуючись до нових середовищ і розуміючи різноманіття світоглядів, норм і цінностей. Це здатність не лише усвідомлювати культурні особливості, але й активно використовувати їх для успішної комунікації та співпраці.

Назвемо основні риси міжкультурної здатності:

1. Знання та розуміння культурних відмінностей. Людина з високим рівнем міжкультурної здатності має знання про різні культури, їхні норми, мови, соціальні правила й ідеали. Вона розуміє, чому та як ці відмінності можуть впливати на взаємодію. Ці знання допомагає запобігти стереотипам і непорозумінням, що виникають через культурні бар'єри.

2. Гнучкість у поведінці. Міжкультурна здатність включає вміння змінювати свою поведінку відповідно до культурного контексту. Людина з цією здатністю може адаптувати свої комунікаційні стратегії, щоб вони

відповідали культурним традиціям іншої людини чи групи. Це важливо не тільки для успішного спілкування, але й для побудови довірливих та продуктивних відносин у багатокультурному середовищі.

3. Емпатія і розуміння. Здатність поставити себе на місце іншої людини, розуміти її культурні, соціальні та емоційні переживання є основою міжкультурної здатності. Емпатія допомагає краще зрозуміти реакції інших, що дозволяє уникати культурних непорозумінь і конфліктів.

4. Комунікативні навички. Міжкультурна здатність включає вміння адаптувати способи комунікації, як вербальні (слова), так і невербальні (жести, інтонація, вирази обличчя), залежно від культурного контексту. Це вимагає уваги до мовних бар'єрів, адекватного використання жартів, урахування культурних особливостей взаємодії.

5. Толерантність до невизначеності. Людина з високим рівнем міжкультурної здатності здатна долати тривогу, що може виникнути через незнайомі культурні контексти або ситуації. Вона може залишатися відкритою до нових і непередбачуваних ситуацій і діяти в них без зайвого стресу. Це важливо, оскільки в багатокультурному середовищі часто доводиться стикатися з новими, незвичними і навіть неприязними ситуаціями, і здатність адаптуватися є важливою.

6. Міжкультурна етика. Людина з цією здатністю не тільки розуміє культурні відмінності, а й поважає їх. Вона розуміє, що її власні культурні норми та цінності не завжди є правильними, інші культури також мають право на власне бачення світу. Ця здатність проявляється в здатності поважати інші звичаї, навіть якщо вони відрізняються від звичних, та шукати спільну мову, яка враховує культурні особливості.

У сучасному світі міжкультурна здатність є необхідною умовою успіху в міжнародних відносинах, бізнесі, науці та освіті. Вона також важлива в роботі в багатокультурних колективах, де співпраця з людьми з різних країн вимагає не тільки навичок спілкування, але й уважності до культурних відмінностей.

Розвиток міжкультурної здатності сприяє, на нашу думку, розширенню горизонтів, допомагає побудувати стійкі відносини з людьми з інших культур, а також підтримувати більш інклюзивну атмосферу в суспільстві.

Вивчення культур, мов, соціальних норм різних народів допомагає збагатити власні уявлення про світ. Участь у міжкультурних тренінгах і програмах допоможе розвинути необхідні навички.

Подорожі, культурні обміни, навчання або робота за кордоном – це практичний спосіб дізнатися про інші культури та набратися досвіду міжкультурної взаємодії.

Спілкування з людьми з різних культур, участь у міжнародних форумах, клубах чи волонтерських програмах допомагають у реальному житті застосовувати міжкультурні навички.

Важливо постійно розмірковувати над власними упередженнями, стереотипами і поведінкою в різних культурних ситуаціях, щоб вдосконалювати свою здатність до міжкультурного спілкування.

Отже, міжкультурна здатність – це поєднання знань, навичок і ставлень, необхідних для успішної взаємодії з представниками інших культур. Вона дозволяє людині не тільки орієнтуватися в культурному різноманітті, а й активно адаптуватися до нових ситуацій, підтримувати ефективну комунікацію і взаємоповагу, що є важливим як для особистого, так і для професійного розвитку в умовах глобалізованого світу.

Аналіз наукових пошуків дав змогу нам охарактеризувати міжкультурну компетентність як здатність ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур, розуміти і поважати їхні традиції, цінності та способи життя. Це важливий аспект сучасного життя, адже в умовах глобалізації та мультикультурного середовища здатність правильно і чутливо взаємодіяти з людьми з різних культур стає необхідною для особистісного розвитку, кар'єрного зростання та гармонійного співіснування в суспільстві.

Враховуючи погляди науковців на структуру міжкультурної компетентності, її складовими можемо визначити такі: когнітивний поведінковий, соціальний та полікультурний компоненти.

Дослідниця Н. Самойленко у своїй докторській дисертації пропонує враховувати такі критерії сформованості міжкультурної компетентності: «ставлення студентів до власної культури й мови та культури й мови, що вивчаються; наявність знань про загальноприйняті моделі поведінки та спілкування, притаманні мові і культурі, що вивчається; уміння порівнювати явища двох культур; прагнення здобувати нові знання та використовувати набуті для взаємодії з представниками іншомовної культури; уміння оцінювати явища і події, притаманні рідній та іншомовній культурі» [46].

Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів передбачає виховання в них толерантності та культурної чутливості. Адже «одне з найважливіших завдань учителя, який працює в поліетнічному середовищі української початкової школи, передбачає розвиток в учнів умінь прийняти інших людей на основі розуміння й емпатії та навчити мирно вирішувати конфлікти (внутрішньоособистісні, міжособистісні) на основі виховання витримки, самовладання та самоконтролю через заперечення насильницьких методів» [41].

В сучасних умовах процес підготовки майбутнім учителів початкових класів має бути спрямованим на професійне становлення фахівця, який володіє ефективною міжкультурною компетентністю та здатний успішно виконувати освітні цілі в полікультурному освітньому просторі.

Майбутнім педагогам важливо не лише одержувати знання про інші культури, а й активно залучатися до міжкультурної діяльності, розвиваючи гнучкість, емпатію і здатність до адаптації.

1.3 Психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів

На розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів впливає низка факторів. Охарактеризуємо їх детальніше.

1. Освітнє середовище та навчальна програма. Програми навчальних дисциплін мають бути орієнтовані на розвиток міжкультурної компетентності в навчальний процес. Це може включати:

- вивчення основ міжкультурної комунікації, педагогічної психології, теорії і практики міжкультурного навчання.
- проведення тренінгів та семінарів для майбутніх вчителів, спрямованих на розвиток емоційної чутливості, навичок емпатії та міжкультурного діалогу.
- включення досліджень різних культур, практики взаємодії з учнями з різних етнічних і соціальних груп.

2. Особистісна готовність майбутніх учителів початкових класів до роботи в міжкультурному середовищі є важливим чинником. Це включає:

- толерантність і відкритість до нових ідей, традицій і культурних особливостей.
- мотивація до вивчення різних культур і прагнення до адаптації методик викладання з урахуванням культурних відмінностей учнів.
- психологічна стійкість до стресових ситуацій, що можуть виникати через міжкультурні непорозуміння або конфлікти.

3. Практичний досвід і міжкультурна практика

Педагогічна практика, участь у міжкультурних проєктах і волонтерських програмах допомагає студентам усвідомити важливість міжкультурної компетентності і розвиває навички міжкультурної комунікації. Такий досвід допомагає майбутнім педагогам освоювати інструменти ефективної взаємодії з учнями з різних культур, усвідомити важливість індивідуального підходу до кожного учня, зважаючи на його культурні

особливості, розвивати здатність до емоційного регулювання у складних міжкультурних ситуаціях.

Розвиток міжкультурної компетентності є процесом, який включає в себе удосконалення знань, навичок і вмінь ефективної взаємодії з представниками інших культур. Охарактеризуємо методи, що сприяють розвитку МК майбутніх учителів початкових класів.

1. Спеціалізовані тренінги і курси дають знання про культурні відмінності, міжкультурну комунікацію, а також вивчення культурних стереотипів і як їх подолати. Вивчення мов інших народів допомагає краще розуміти їхні культурні особливості. Мова є важливим елементом культури і вивчення нової мови сприяє глибшому розумінню і повазі до іншої культури.

2. Міжкультурні обміни та досвід як найкращий спосіб вивчити іншу культуру. Міжнародні стажування, волонтерські програми або навчання за кордоном дозволяють отримати практичний досвід, спілкуючись з людьми з різних культур. Програми обміну студентами дають можливість зануритися в іншу культуру на кілька місяців або навіть років, що дозволяє не лише вивчити нову мову, але й зрозуміти соціальні норми та цінності іншого суспільства.

3. Інтеркультурні дискусії та дебати. Участь у дискусіях або обговореннях на теми, що стосуються різних культур, дозволяє розширити кругозір і побачити різні точки зору. Це може бути корисно як в особистому житті, так і в професійній діяльності. Відвідування культурних подій, фестивалів, майстер-класів, виставок, присвячених різним культурам дає можливість взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ і вивчати їхні традиції та звичаї в неформальній обстановці.

4. Вивчення літератури, що висвітлює культурні відмінності, соціальні і політичні питання різних країн і народів, дозволяє розвивати культурну чутливість і здатність до міжкультурного аналізу. Перегляд фільмів та документальних програм, що розповідають історії людей з різних культур, допомагають краще розуміти їхній світогляд, переживання і спосіб життя.

5. Робота з власними стереотипами. Це може бути досягнуто через інтенсивну самоосвіту, самоаналіз і навіть участь у тренінгах або майстер-класах, що сприяють розвитку емоційної інтелігентності. Для покращення міжкультурної компетентності важливо розвивати навички саморефлексії та емоційної чутливості, що дозволяє краще розуміти і коригувати свою поведінку в різних міжкультурних ситуаціях.

6. Віртуальні обміни та інтернет-платформи. Нині є платформи, які дозволяють спілкуватися з людьми з різних країн та культур. Це може бути, наприклад, участь у міжнародних форумах, відеоконференціях або онлайн-курсах, які зосереджені на питаннях міжкультурної комунікації. Деякі онлайн-ігри та симулятори дозволяють взаємодіяти з людьми з різних культур, що сприяє розвитку навичок спілкування та розуміння культурних відмінностей у безпечному і цікавому форматі.

7. Розвиток міжкультурної етики та соціальної відповідальності. Участь у діяльності, спрямованій на підтримку рівності та взаєморозуміння серед різних культурних груп. Це можуть бути проекти, організації чи ініціативи, що борються з дискримінацією та сприяють рівності прав.

Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є багатограним і тривалим процесом, що включає активне навчання, практику, самоаналіз і рефлексію. Сучасний світ вимагає від нас здатності орієнтуватися в різноманітті культур, тому ці методи можуть допомогти розвивати не лише знання про інші культури, а й навички, які дозволять ефективно взаємодіяти та співпрацювати з людьми з різних соціальних, культурних і етнічних середовищ.

Розвиток *когнітивної* складової міжкультурної компетентності – це важливий етап у формуванні здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Когнітивна складова міжкультурної компетентності включає в себе знання про інші культури, їхні норми, цінності, звичаї, а також здатність до критичного мислення та аналізу культурних відмінностей. Цей аспект також стосується розвитку розуміння культурних

контекстів, адаптації до нових умов та вміння використовувати ці знання для успішної комунікації і взаємодії в багатокультурному середовищі.

Когнітивна складова міжкультурної компетентності охоплює такі основні елементи:

- знання про культурні особливості: розуміння основних рис культури, таких як соціальні норми, цінності, стереотипи, релігійні та етичні переконання, а також специфіка комунікації та поведінки в різних культурах;
- культурна обізнаність: усвідомлення різниць між культурами та здатність адекватно інтерпретувати поведінку інших людей у контексті їхніх культурних норм;
- критичне мислення і рефлексія: здатність аналізувати та переосмислювати власні стереотипи і упередження щодо інших культур, а також вміння застосовувати об'єктивний підхід при оцінці культурних відмінностей;
- метакогнітивні навички: здатність контролювати та коригувати власні когнітивні процеси у взаємодії з людьми з інших культур, тобто усвідомлення того, як ми мислимо і як це може бути спотворене через культурні упередження.

Розвиток когнітивної складової міжкультурної компетентності вимагає спеціальних методик, спрямованих на поглиблення знань про інші культури.

На курсах з міжкультурної комунікації студенти вивчають теоретичні засади міжкультурних взаємодій, соціокультурні теорії, концепції культурної ідентичності, адаптації та інтеграції.

Важлива роль належить тренінгам та семінарам, що надають студентам можливість активно обговорювати і застосовувати знання про культури на практиці. Це можуть бути симуляції міжкультурних ситуацій, коли учасники вивчають, як поводитися в конкретних контекстах.

Вивчення мов інших культур не тільки покращує мовленнєві навички, але й сприяє розумінню глибших культурних особливостей і норм. Мова є

важливою частиною культурного контексту, і її знання допомагає краще розуміти менталітет людей тієї чи іншої культури.

Програми міжкультурних обмінів та стажування також дають можливість студентам безпосередньо занурюватися в культурне середовище іншої країни. Це сприяє поглибленому розумінню культур через безпосередній досвід. Проживання, навчання чи робота в іншій культурі дозволяє формувати більш об'єктивне і зважене розуміння інших народів та їхніх традицій.

Вивчення культурних моделей поведінки дає можливість студентам спостерігати, як функціонують соціальні структури, як відбувається комунікація, як у різних культурах приймаються рішення та вирішуються конфлікти.

Кейс-метод є ефективним способом розвитку когнітивної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів, оскільки дозволяє:

- розглядати реальні або змодельовані міжкультурні ситуації, в яких потрібно застосовувати знання про культурні відмінності.
- розвивати критичне мислення при розв'язанні міжкультурних проблем чи конфліктів, що виникають у різних контекстах.
- проводити колективні обговорення культурних кейсів, що дозволяє учасникам з різних культур обмінюватися думками та точками зору.

Самостійне вивчення літератури про інші культури та дослідження культурних традицій через книги, статті, документальні фільми та інші медіа-ресурси є важливим методом розвитку когнітивної складової. Адже воно сприяє оволодінню більш глибокими і детальними знаннями про культурні відмінності, традиції та історії та дає змогу краще усвідомити власні стереотипи і викривлене сприйняття інших культур, що може виникнути через поверхневі знання.

Метакогнітивні стратегії включають здатність осмислювати і контролювати власні думки, враження та уявлення про інші культури. Для розвитку метакогнітивних навичок корисні такі практики:

1. Рефлексія та самоконтроль. Студентам потрібно ведення щоденників, обговорення своїх спостережень і досвіду у міжкультурних ситуаціях допомагає аналізувати власні когнітивні реакції і культурні упередження.

2. Робота з культурними стереотипами. Майбутнім учителям початкових класів необхідно навчитися розпізнавати і перевіряти власні стереотипи про інші культури, а також ставити під сумнів загальноприйняті уявлення.

3. Постійне навчання. Студентам важливо постійно вдосконалювати свої знання про інші культури, що сприяє розвитку здатності адаптувати мислення до нових культурних умов.

Дискусії та дебати на теми міжкультурної комунікації дозволяють розвивати здатність аргументувати свою точку зору і бути відкритим до інших культурних переконань та підходів. Це дає можливість майбутнім учителям початкових класів оцінити різні перспективи на основі культурних відмінностей, використовувати знання про інші культури для конструктивної побудови діалогу, вчитися знаходити компроміси і шукати спільні рішення для міжкультурних конфліктів.

Для розвитку когнітивної складової міжкультурної компетентності студентам необхідно регулярно вивчати нові культурні контексти, традиції, звичаї, мови та історії. Їм важливо навчитися ставити під сумнів стереотипи і аналізувати культурні відмінності з об'єктивної та наукової точки зору. Також постійне спілкування з людьми з інших культур і участь у міжкультурних заходах допомагає поглибити розуміння культурних відмінностей і розвивати відповідну когнітивну компетентність.

Наукові статті, культурні блоги, подкасти та відеоматеріали є чудовим джерелом для вивчення культур і розвитку когнітивної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Отже, розвиток когнітивної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є важливим для успішної міжкультурної взаємодії. Вона включає знання про інші культури, здатність до критичного мислення, розуміння культурних відмінностей та аналіз соціокультурних контекстів. Основними методами розвитку цієї складової є навчання, міжкультурні обміни, досвід стажувань за кордоном, самостійне вивчення літератури, а також розвиток метакогнітивних навичок.

Поведінкова складова є важливим компонентом міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів, оскільки вона визначає здатність індивіда ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи специфічні культурні відмінності та забезпечуючи гармонійне спілкування і співпрацю. Поведінкова складова включає навички та стратегії, що дають можливість людині адаптувати свою поведінку в міжкультурних ситуаціях, що є особливо важливим для професійних та освітніх контекстів, де взаємодія з людьми з різних культур є невід'ємною частиною діяльності.

Поведінкова складова має такі риси:

- здатність коригувати власну поведінку, враховуючи культурні відмінності, соціальні норми та цінності іншої культури.
- вміння вибудовувати ефективні стосунки через вербальну та невербальну комунікацію, враховуючи специфіку комунікації в різних культурах.
- здатність розуміти емоційний стан і потреби людей з інших культур і реагувати відповідно.
- уміння вибирати стратегії взаємодії, що забезпечують взаєморозуміння та уникнення конфліктів.

Для розвитку поведінкової складової міжкультурної компетентності використовуються різні методи та підходи.

Охарактеризуємо основні з них.

1. Тренінги та воркшопи

Тренінги на міжкультурну компетентність дають змогу учасникам практично застосувати різні стратегії поведінки у реальних міжкультурних ситуаціях. Зазвичай такі тренінги включають:

- рольові ігри, коли учасники виконують роль представників різних культур, що дозволяє їм досвідчити інші культурні перспективи і вчитися адаптувати свою поведінку;
- дискусії та дебати, в яких відбувається обговорення конкретних культурних проблем або ситуацій, що допомагає розвивати здатність до культурної чутливості й усвідомлення власних стереотипів;
- аналіз міжкультурних кейсів, що передбачає вивчення реальних або змодельованих ситуацій, коли необхідно застосувати знання культурних норм для вирішення конфлікту чи досягнення компромісу.

Мета тренінгів полягає в тому, щоб допомогти учасникам набути практичних навичок взаємодії, змінюючи свою поведінку відповідно до культурних контекстів.

2. Інтеркультурні обміни та стажування

Можливість безпосередньо взаємодіяти з представниками інших культур через міжнародні обміни, стажування або волонтерські програми є одним з найефективніших способів розвитку поведінкової складової міжкультурної компетентності. Практичний досвід спілкування в реальному культурному середовищі дає змогу:

- поглибити розуміння культурних відмінностей і навчитись адаптувати свою поведінку до нових умов.
- розвинути навички міжкультурної комунікації через безпосередній досвід.
- зробити адаптацію до нових культурних норм природною і органічною частиною особистого досвіду.

3. Крос-культурні симуляції та інтерактивні методи

Імітаційні методи дозволяють створювати віртуальні або реальні ситуації, в яких учасники повинні взаємодіяти з іншими культурами, застосовуючи адаптовану поведінку. Це можуть бути: симуляції переговорів між людьми з різних культур, коли учасники мають враховувати різні підходи до ведення переговорів, вміння слухати, невербальну комунікацію тощо та міжкультурні дослідницькі проєкти, в яких учасники мають працювати в міжнародних командах і вирішувати завдання, враховуючи культурні контексти.

Ці методи дозволяють закріплювати поведінкові навички у ситуаціях, максимально наближених до реальних.

4. Моделювання та рефлексія

Рефлексивні практики допомагають учасникам усвідомити і оцінити свою поведінку в міжкультурних ситуаціях. Вони охоплюють такі аспекти:

- після того як учасники взаємодіяли в іншій культурі або виконали роль у тренінгу, вони повинні аналізувати свої дії, оцінювати їх ефективність і шукати шляхи вдосконалення поведінки.
- ведення щоденника чи блогу, в яких учасники можуть описувати свої переживання під час міжкультурних взаємодій, що допомагає проаналізувати свої дії, визначити культурні помилки та адаптувати поведінку в майбутньому.

Цей метод сприяє розвитку самосвідомості, що є важливою частиною формування поведінкових стратегій у міжкультурному контексті.

5. Техніки соціальної адаптації як методи, що допомагають людині адаптуватися до нових соціальних і культурних середовищ:

- адаптивні стратегії в міжкультурному спілкуванні: навчання технікам гнучкості і толерантності, застосування активного слухання, здатність знаходити компроміси в ситуаціях культурного непорозуміння.

- невербальна комунікація: розуміння і контроль за невербальними сигналами, як-от жести, міміка, інтонація, що є важливими для розвитку міжкультурної поведінки.

6. Системи зворотного зв'язку

Процес одержання зворотного зв'язку від інших учасників міжкультурної взаємодії або тренерів допомагає коригувати поведінку:

- надання зворотного зв'язку на основі спостережень за поведінкою інших культур у конкретних ситуаціях.
- постійний моніторинг прогресу і корекція стратегії адаптації в нових культурних середовищах.

Це сприяє розвитку самоусвідомлення і дозволяє людям коригувати свою поведінку для покращення міжкультурної комунікації.

Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів має передбачати:

1. Вивчення культурних норм і цінностей, адже без розуміння основ культури іншої людини складно адаптувати свою поведінку в специфічному контексті.
2. Активне слухання й уважність до невербальних сигналів, адже для адаптації поведінки важливо не лише говорити, а й слухати та реагувати на сигнали іншої культури.
3. Розвиток навичок вирішення конфліктів, оскільки культурні відмінності можуть призводити до конфліктів, тому важливо навчитися мирно і конструктивно вирішувати непорозуміння.

Отже, розвиток поведінкової складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є важливим процесом, що включає не лише здатність адаптувати свою поведінку до нових культурних контекстів, але й розуміння культурних особливостей, ефективну комунікацію, чутливість до інших культур та здатність працювати в міжнародних командах. Це досягається через тренінги, практичний досвід, рефлексію та безпосередній досвід міжкультурних взаємодій.

Розвиток *емоційної* складової міжкультурної компетентності є важливим аспектом у формуванні здатності ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур. Емоційна складова включає в себе здатність усвідомлювати, розпізнавати, регулювати і виражати емоції в міжкультурних ситуаціях, а також співпереживати і адекватно реагувати на емоційні стани інших людей, що є важливим для побудови взаєморозуміння та толерантності в міжкультурній комунікації.

Емоційна складова міжкультурної компетентності охоплює такі важливі компоненти:

- емоційна самосвідомість як здатність усвідомлювати власні емоції в контексті міжкультурної взаємодії, розуміти їх вплив на поведінку та взаємодію з іншими;
- емпатія як здатність розуміти і співпереживати емоційним станам інших людей, особливо тих, хто належить до іншої культури. Це дозволяє створювати умови для більш гармонійної взаємодії;
- емоційне регулювання як уміння контролювати і адаптувати свої емоції в ситуаціях, які можуть викликати стрес або культурні непорозуміння;
- толерантність до амбівалентності як здатність комфортно сприймати культурні відмінності, зберігаючи відкритість і готовність до різноманітних емоційних реакцій.

Розвиток емоційної складової міжкультурної компетентності вимагає застосування спеціальних методик, орієнтованих на підвищення емоційної чутливості, самоусвідомлення, розвитку емпатії і емоційного контролю в міжкультурних умовах.

1. Тренінги емоційної чутливості

Одним з основних методів розвитку емоційної складової є спеціалізовані тренінги з емоційної чутливості, що включають:

- експресивні методи: рольові ігри, в яких учасники змінюють свої культурні ролі і переживають емоції, притаманні представникам інших культур;

- емоційні вправи: спеціальні вправи для розпізнавання й управління емоціями, такі як «свідоме сприйняття емоцій», де учасники навчаються розпізнавати емоційні реакції у собі та інших під час міжкультурної взаємодії;

- активне слухання та рефлексія: навчання техніці активного слухання, що дозволяє емоційно налаштуватися на співрозмовника і краще розуміти його культурні переживання.

Ці вправи сприяють розвитку емпатії і розуміння емоційного стану інших людей, що є важливим для адекватної реакції в міжкультурних ситуаціях.

2. Міжкультурні обміни та досвід проживання в іншій культурі

Практичний досвід міжкультурних обмінів, навчання або роботи за кордоном, а також участь у міжнародних волонтерських програмах дає змогу значно розвинути емоційну складову міжкультурної компетентності. Через безпосереднє спілкування з людьми з інших культур студенти можуть:

- визначити, як культурні різниці можуть впливати на емоційні реакції;
- навчитися краще регулювати власні емоції в ситуаціях, коли культурні норми та звичаї відрізняються від звичних;
- випробувати нові способи комунікації, щоб уникати емоційного дискомфорту або непорозумінь через культурні бар'єри.

Емоційна гнучкість набувається через постійну адаптацію до нових емоційних та культурних контекстів.

2. Розвиток емоційної самосвідомості через рефлексію

Рефлексія є важливою практикою для розвитку емоційної складової міжкультурної компетентності. Вона допомагає особистості:

- зрозуміти, як власні емоції впливають на взаємодію з представниками інших культур;
- виявити й аналізувати емоційні реакції на культурні відмінності;

- оцінити власні стереотипи, упередження та відгуки на міжкультурні ситуації.

Рефлексивні практики, як-от ведення щоденників, аналіз емоційних реакцій під час міжкультурних взаємодій, допомагають підвищити самоусвідомлення і розуміння своїх емоційних патернів у міжкультурному контексті.

4. Психологічна підтримка та коучинг

Для розвитку емоційної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів важливо також мати доступ до психологічної підтримки та коучингу, особливо у випадках, коли культурні відмінності спричиняють стрес або емоційну напругу. Психологи можуть допомогти студенту:

- навчитися краще керувати стресом та емоційною напругою у міжкультурних ситуаціях;
- визначити емоційні бар'єри, пов'язані з культурними відмінностями, і надавати стратегії для їх подолання;
- розвивати толерантність до культурної амбівалентності та невизначеності.

5. Розвиток емпатії

Емпатія є ключовою складовою емоційної компетентності, і для її розвитку можна використовувати такі методи:

- рольові ігри та симуляції, за допомогою яких студенти можуть переживати ситуації з точки зору іншої культури і розвивати здатність розуміти емоційний стан інших;
- інтеркультурні зустрічі та дискусії, участь в яких сприяє кращому розумінню різних точок зору та емоційних станів людей з різних культур. Це дозволяє студентам глибше відчувати досвід інших культур і збільшити свою емпатію.

6. Медитація та майндфулнес

Практики майндфулнес і медитації сприяють розвитку емоційної саморегуляції, що є важливим аспектом для міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Ці практики дозволяють:

- краще усвідомлювати емоційні реакції та навчитися їх контролювати;
- створювати емоційну стійкість, що допомагає зберігати спокій і ефективно реагувати на стресові ситуації, які можуть виникати в міжкультурному контексті;
- розвивати толерантність і гнучкість у сприйнятті різних культурних ситуацій.

Для удосконалення емоційної складової міжкультурної компетентності студентів викладачам необхідно:

1. Розвивати емоційну гнучкість майбутніх учителів початкових класів. Важливо навчитися адаптувати свої емоційні реакції до конкретних культурних контекстів і ситуацій;
2. Навчити їх усвідомлювати власні емоції і стереотипи, що допоможе уникати непорозумінь і краще взаємодіяти з людьми з різних культур;
3. Забезпечувати більше міжкультурних обмінів, подорожей та досвіду спілкування з людьми з інших культур, адже це допомагає розвивати емоційну чутливість і емпатію.

Отже, розвиток емоційної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є важливим етапом у становленні здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Це включає розвиток емоційної самосвідомості, емпатії, емоційної регуляції та толерантності до культурних відмінностей. Важливими методами розвитку є тренінги, практичний міжкультурний досвід, рефлексія, психологічна підтримка та практики медитації, які сприяють гнучкості й адаптивності емоційних реакцій у різних культурних контекстах.

Полікультурна складова міжкультурної компетентності охоплює різні аспекти, що сприяють розумінню, взаємодії та співпраці людей з різних культур. Вона допомагає знижувати стереотипи, покращує взаємодію та дозволяє працювати в культурно різноманітному середовищі.

Основними компонентами полікультурної складової міжкультурної компетентності є такі:

1. Знання культурних особливостей як розуміння різних культурних традицій, звичаїв, норм, цінностей, мови, релігійних переконань і соціальних ролей, які формують світогляд представників інших культур. Знання цих особливостей дозволяє уникати непорозумінь і конфліктів у міжкультурному спілкуванні.

2. Самосвідомість та рефлексія як здатність усвідомлювати свою культурну ідентичність, власні стереотипи та упередження, а також відкритість до змін у сприйнятті інших культур. Розуміння власних переконань і ставлення до культурної різноманітності важливе для ефективної комунікації.

3. Інтеркультурне спілкування та взаємодія як здатність адаптувати свою поведінку та спілкування відповідно до культурних контекстів. Це включає вміння слухати, ставити питання, проявляти гнучкість і повагу до інших культур, а також вміння «читати» культурні сигнали, такі як невербальні комунікації.

4. Емпатія та толерантність як вміння ставити себе на місце іншої людини, розуміти її досвід і перспективу, а також здатність до конструктивного вирішення конфліктів, що можуть виникати через культурні відмінності. Емпатія є основою для взаємної поваги та співпраці.

5. Навички адаптації та гнучкості як здатність пристосовуватись до різних культурних ситуацій, змінювати свої стратегії поведінки та комунікації в залежності від контексту. Це важливо в міжнародному бізнесі, освіті, медіа та багатьох інших сферах, де взаємодія з людьми з різних культур є необхідною.

6. Критичне мислення та вміння аналізувати як здатність аналізувати культурні явища, процеси та взаємодії з позиції об'єктивності, без перебільшення або спрощення. Вміння розуміти культурні відмінності в контексті історії, політики та економіки допомагає краще зрозуміти культурні конфлікти та різноманітність.

7. Знання мов та інструментів міжкультурної комунікації як володіння іншими мовами може суттєво сприяти кращому розумінню культурних відмінностей і полегшити комунікацію між культурами. Це також включає вміння використовувати різні технології та платформи для міжкультурної взаємодії.

Полікультурна складова міжкультурної компетентності охоплює ці різні аспекти, щоб забезпечити ефективну взаємодію та порозуміння між людьми з різних культур. Вона важлива для особистісного розвитку, роботи в міжнародних командах, навчання та міжнаціональних відносин.

Розвиток полікультурної складової міжкультурної компетентності у студентів є важливим завданням для освіти, адже сьогодні студенти все частіше стикаються з міжкультурним середовищем як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності. кілька способів, як можна розвивати цю компетентність у студентів:

1. Інтеграція полікультурних тем у навчальний процес

- курси з міжкультурної комунікації, що включають предмети, які сприяють розвитку міжкультурної компетентності. Адже студенти можуть вивчати культурні особливості, цінності, соціальні норми та історичні контексти різних народів;

- міждисциплінарні підходи. Вивчення культурних аспектів у контексті різних дисциплін (історія, соціологія, економіка, психологія) допомагає студентам краще зрозуміти, як культура впливає на різні сфери життя;

- аналіз культурних конфліктів. Використання прикладів з реального життя та історії для аналізу культурних конфліктів допомагає

студентам краще розуміти джерела непорозумінь і можливості для їх вирішення.

2. Мовне навчання

- вивчення іноземних мов. Знання мов дозволяє студентам занурюватися в культуру, краще розуміти менталітет інших народів і знижувати культурні бар'єри. Мовні курси з елементами культурології допомагають поєднати вивчення мови з дослідженням культурних аспектів;

- вивчення культур через мову. Наприклад, вивчення літератури, фільмів, пісень та інших культурних продуктів різних народів може розширити уявлення студентів про інші культури та їхні соціальні реалії.

3. Міжкультурні програми та обміни

- програми обміну та стажувань. Студенти можуть брати участь у міжнародних обмінах, програмі «Еразмус», стажуваннях у різних країнах. Це дає можливість безпосередньо контактувати з людьми інших культур, розвивати навички адаптації та розуміння культурних відмінностей.

- віртуальні обміни. В умовах глобалізації, віртуальні обміни можуть стати альтернативою фізичним програмам. Наприклад, спільні проекти з іншими університетами або студентами з різних країн через онлайн-платформи.

4. Проектна робота та міжнародні команди

- міжнародні проекти. Спільна робота в міжнародних студентських командах дозволяє студентам розвивати навички міжкультурної комунікації, вирішення проблем та співпраці з людьми різних культур.

- інтернаціональні студії та дослідницькі проекти. Спільні дослідження й аналітичні проекти, в яких студенти з різних країн можуть працювати разом над вирішенням глобальних проблем, сприяють розвитку навичок роботи в мультикультурному середовищі.

5. Курси з етики та толерантності

- освітні програми з прав людини та соціальної справедливості. Ці курси допомагають студентам розуміти важливість поваги до прав та гідності людей незалежно від їхньої культури, релігії чи етнічної приналежності;
- дискусії та тренінги на тему толерантності. Студенти можуть брати участь у семінарах і тренінгах, що зорієнтовані на розвиток толерантного ставлення до різних культурних груп, а також на розвінчування стереотипів.

6. Навчання на практиці через міжкультурні заходи

- організація міжкультурних подій. В університетах можна проводити культурні вечори, виставки, фестивалі, де студенти зможуть ділитися своїми культурними традиціями, знайомити одне одного з їжею, музикою, мистецтвом різних культур;
- воркшопи та семінари з міжкультурного спілкування. Практичні заняття, на яких студенти розвивають навички міжкультурного спілкування, тренінги з використання невербальних знаків, культурних кодів, манер.

7. Залучення до волонтерської діяльності та міжнародних ініціатив

- волонтерство в міжнародних організаціях. Студенти можуть долучатися до волонтерських ініціатив, що мають глобальне значення, таких як гуманітарні місії, екологічні проекти, культурні обміни. Це допомагає на практиці побачити, як різні культури взаємодіють і як можна працювати разом на загальне благо.
- програми розвитку громадянського суспільства. Програми, що зорієнтовані на розвиток демократичних цінностей і міжнародної співпраці, можуть стати чудовим способом для студентів познайомитись із практичними аспектами міжкультурної взаємодії.

8. Розвиток критичного мислення

- аналіз культурних явищ через критичну призму. Студенти можуть вивчати глобальні культурні явища, такі як міграція, глобалізація, культурна ідентичність, через різні наукові підходи. Це дозволяє розвивати здатність

ставити під сумнів стереотипи і погляди, а також формувати обґрунтовані погляди щодо культурних відмінностей.

9. Формування емпатії через мистецтво: театр, кінематограф, літературу. Вивчення культурних текстів та практик через мистецтво дає можливість студентам пережити інші культурний досвід і розвивати емпатію до різних народів та їхніх проблем.

Отже, полікультурна складова міжкультурної компетентності має велике значення як для особистісного, так і для професійного розвитку майбутніх учителів початкових класів, оскільки дозволяє ефективно взаємодіяти в багатокультурному середовищі, розуміти культурні відмінності, знижувати ризик конфліктів та сприяти більш мирному і толерантному співіснуванню в глобалізованому світі. Це не лише важлива професійна навичка, а й необхідність для побудови гармонійного суспільства.

Дослідження науковців показали, що психологічними особливостями розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів є такі:

1. Емоційна чутливість та емпатія: майбутні вчителі початкових класів мають вміти усвідомлювати емоційні стани своїх учнів, виявляти емпатію та допомагати адаптуватися в новому культурному середовищі. Це особливо важливо в класах, де є представники різних етнічних, соціальних і релігійних груп.

2. Когнітивна гнучкість і відкритість до нових культурних норм: у майбутніх учителів початкових класів має бути розвинена здатність розпізнавати та коректно інтерпретувати культурні відмінності, уникати стереотипів та упереджень. Це включає в себе здатність не тільки аналізувати культурні ситуації, а й приймати різноманітність як цінність.

3. Самосвідомість і рефлексія: майбутні вчителі початкових класів мають вміти усвідомлювати свої культурні упередження, стереотипи та обмеження, які можуть впливати на їх поведінку і взаємодію з учнями з різних культур.

4. Соціальна адаптивність і комунікаційні навички: майбутні вчителі початкових класів мають бути здатними адаптувати свої комунікаційні стратегії залежно від культурних особливостей учнів, використовувати ефективні методи і прийоми для забезпечення порозуміння в класі.

Студенти спеціальності 013 Початкова освіта факультету початкової освіти та філології активно беруть участь у науковій роботі, зокрема у VI науково-практичному семінарі «Компетентнісний вимір шкільної освіти в умовах Нової української школи».

В ХГПА діють гуртки «Профілактика агресії в шкільному середовищі» та «Волонтер», на засіданнях яких проводяться тренінги, як-от: «Профілактика агресії в шкільному середовищі», круглі столи «Ефективна взаємодія суб'єктів здійснення профілактики агресії в шкільному середовищі». Також учасники гуртка проводять просвітницько-профілактичну роботу з метою попередження агресії: розроблення бесід, годин спілкування та інформаційних буклетів, презентації й обговорення проблеми «Булінг в шкільному середовищі».

Висновки до розділу

У першому розділі розглянуто теоретичні засади міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів, розкрито сутність і структура цієї особистісної характеристики, психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

За даними наукових пошуків з'ясовано, що міжкультурна компетентність є здатністю ефективно та відповідно взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Вона включає в себе знання, навички і ставлення, необхідні для взаємодії в глобалізованому світі, де культура – важливий фактор успішної комунікації та взаєморозуміння.

Отже, міжкультурна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з людьми різних етнічних і культурних груп, враховуючи їхні специфічні особливості. Для майбутнього вчителя початкових класів міжкультурна компетентність означає вміння працювати з дітьми різних національностей, формування в учнів толерантності, взаємоповаги і культурного різноманіття, а також здатність адаптувати методи навчання до потреб і особливостей кожної дитини.

На розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів впливає низка факторів, зокрема:

- освітнє середовище та навчальна програма;
- особистісна готовність майбутніх учителів початкових класів до роботи в міжкультурному середовищі є важливим чинником;
- практичний досвід і міжкультурна практика.

Нами з'ясовано, що міжкультурна компетентність складається з таких компонентів: когнітивної, емоційної, поведінкової та полікультурної складових.

Розвиток когнітивної складової міжкультурної компетентності – це важливий етап у формуванні здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Когнітивна складова міжкультурної компетентності включає в себе знання про інші культури, їхні норми, цінності, звичаї, а також здатність до критичного мислення та аналізу культурних відмінностей. Цей аспект також стосується розвитку розуміння культурних контекстів, адаптації до нових умов та вміння використовувати ці знання для успішної комунікації і взаємодії в багатокультурному середовищі.

Розвиток емоційної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів охоплює розвиток емоційної самосвідомості, емпатії, емоційної регуляції та толерантності до культурних відмінностей.

Поведінкова складова визначає здатність індивіда ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи специфічні культурні відмінності та забезпечуючи гармонійне спілкування і співпрацю та

включає навички і стратегії, що дають можливість людині адаптувати свою поведінку в міжкультурних ситуаціях, що є особливо важливим для професійних та освітніх контекстів, де взаємодія з людьми з різних культур є невід'ємною частиною діяльності.

Полікультурна складова міжкультурної компетентності має велике значення як для особистісного, так і для професійного розвитку майбутніх учителів початкових класів, оскільки дозволяє ефективно взаємодіяти в багатокультурному середовищі, розуміти культурні відмінності, знижувати ризик конфліктів та сприяти більш мирному і толерантному співіснуванню в глобалізованому світі.

За результатами аналізу наукової літератури визначено психологічні особливості міжкультурної компетентності, зокрема:

1. Емоційна чутливість та емпатія.
2. Когнітивна гнучкість і відкритість до нових культурних норм.
3. Самосвідомість і рефлексія.
4. Соціальна адаптивність і комунікативні навички.

РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1 Організація та методика дослідження психологічних особливостей розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Експериментальна робота виконувалася у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. В дослідженні приймало участь 60 респондентів, із них: 40 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ХГПА спеціальності 013 «Початкова освіта».

Завдання дослідження:

- 1) обґрунтувати рівні розвитку компонентів міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів;
- 2) розкрити психологічні особливості розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

На різних етапах дослідження використано такі методи: аналіз наукових джерел, законодавчих актів, теоретичних концепцій з теми дослідження, синтез, порівняння; емпіричні методи: спостереження, анкетування, тестування, експертні оцінки.

В Освітньо-професійній програмі та навчальному плані підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ХГПА спеціальності 013 «Початкова освіта» висвітлено програмні компетентності та програмні результати навчання, серед яких: здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності

для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.; здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), вміння організувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.

Отже, ці вимоги розкривають важливість розвитку міжкультурної компетентності у майбутніх учителів початкових класів.

У 1 розділі нашої роботи з'ясовано, що міжкультурна компетентність складається з таких компонентів: когнітивної, емоційної, поведінкової та полікультурної складових.

В процесі проведення дослідження ми використали такі методи:

1. Анкета «Оцінка важливості міжкультурної підготовки» спрямована на оцінку ставлення студентів до важливості міжкультурної підготовки майбутніх учителів початкових класів, на виявлення їх усвідомлення цієї теми та її значення в педагогічній практиці.

2. Шкала інтолерантності до невизначеності (IUS) дає змогу виміряти рівень комфортності або дискомфорту, який людина відчуває в умовах невизначеності. Важлива для оцінки готовності майбутніх педагогів до роботи в мультикультурному середовищі, де невизначеність може бути вищою.

3. Методика «Тест на культурну чутливість (Cultural Sensitivity Test)» допомагає оцінити рівень готовності людини сприймати, поважати і адаптуватися до культурних відмінностей, а також здатність розуміти культурні особливості та їх вплив на взаємодію з іншими.

4. Методика Л. Юсупової фокусується на визначенні рівня міжкультурної компетентності у студентів, зазвичай включає вимірювання знань, навичок та ставлення до культурного різноманіття.

5. Спостереження.

Для того, щоб визначити роль міжкультурної підготовки майбутніх учителів початкових класів з погляду здобувачів вищої освіти, нами була розроблена анкета «Оцінка важливості міжкультурної підготовки для майбутніх учителів початкових класів». Вона містить питання, що допомагають оцінити рівень обізнаності студентів з аспектами міжкультурної підготовки, їхні уявлення про важливість цієї підготовки для професії вчителя початкових класів, а також потребу у розвитку таких навичок.

Міжкультурна компетентність містить декілька елементів, які ми врахували при складанні анкети, зокрема:

- знання про інші культури – чи мають студенти знання про різні культури, традиції, соціальні норми;
- навички міжкультурної комунікації – здатність ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур;
- атитюди та готовність до міжкультурної взаємодії як відкритість до різноманіття та готовність до адаптації;
- саморефлексію як здатність оцінювати власну культурну

При складанні анкети намагались, щоб питання були сформульовані чітко, без зайвих уточнень, щоб респонденти могли дати реальні відповіді. Також для одержання більш повної картини ми запропонували студентам не тільки шкали, але й відкриті питання для детальнішого аналізу.

Для більш повного вимірювання ми комбінували анкету з інтерв'ю, спостереженням та тестами на оцінку практичних навичок.

Методики вимірювання толерантності до невизначеності є важливими для психологічних досліджень, оскільки вони допомагають оцінити здатність особистості справлятися з ситуаціями, що мають високий рівень невизначеності або неясності. Одним із таких інструментів є «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона (Intolerance of Uncertainty Scale, IUS), що була адаптована та модифікована в різних контекстах, включаючи культурні та мовні адаптації для різних країн.

Високий рівень інтолерантності до невизначеності може бути пов'язаний з різними психічними розладами, такими як тривожні розлади, генералізований тривожний розлад, фобії, депресія тощо.

Шкала складається з 27 запитань, які оцінюють реакції особистості на ситуації, що містять невизначеність. Запитання оцінюються за 5-бальною шкалою, де: 1 = «зовсім не погоджуюсь», 5 = «повністю погоджуюсь».

Шкала Карлетона оцінює три основні компоненти інтолерантності до невизначеності:

1. Когнітивна складова – це частина шкали, що пов'язана з тим, як людина сприймає невизначеність в інформаційних ситуаціях і що вона робить, щоб впоратися з цими ситуаціями (наприклад, постійне прагнення до пошуку «правильних» відповідей).

2. Емоційна складова – пов'язана з тим, як людина емоційно реагує на невизначеність (наприклад, тривога, стрес або дискомфорт, що виникають у зв'язку з невизначеністю).

3. Поведінкова складова – оцінює, як людина намагається уникати або контролювати невизначеність, прагнучи до передбачуваності або стабільності.

Респонденти набирають бал за кожне запитання, і в результаті отримують загальний бал, який свідчить про рівень їх інтолерантності до невизначеності. Чим вищий бал, тим більша інтолерантність до невизначеності, що може вказувати на більшу схильність до тривожних розладів або труднощів з адаптацією до змін.

Психометричними характеристиками шкали є такі:

- Валідність: Шкала має добру конструктивну валідність і є корисним інструментом для вимірювання інтолерантності до невизначеності, оскільки показує зв'язок між високими балами за шкалою та підвищеними рівнями тривоги, стресу, депресії та інших розладів.

- Надійність: Внутрішня надійність шкали зазвичай висока, з коефіцієнтами альфа Кронбаха, що перевищують 0.90.

Шкала інтолерантності до невизначеності є корисним інструментом для дослідження особистісних рис, що допомагають прогнозувати поведінку людини в умовах стресу та невизначеності.

Іншою методикою, що дає змогу перевірити рівень розвиненості міжкультурної компетентності є тест на культурну чутливість (Cultural Sensitivity Test) Джона Хунга та Лінди Анг, використовується для вимірювання здатності людини ефективно взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Він оцінює рівень культурної чутливості (також відомої як культурна інтелігентність або CQ – Cultural Quotient), що є ключовою складовою міжкультурної компетентності.

Тест на культурну чутливість зазвичай оцінює кілька важливих аспектів культурної чутливості, що включають в себе:

1. Когнітивний аспект (знання культур):
 - Це знання про різні культури, їхні цінності, норми, соціальні структури та звичаї. У тесті можуть бути питання, що стосуються розуміння культурних відмінностей у поведінці, комунікації, ритуалах та традиціях.
2. Мотиваційний аспект (мотивація до адаптації):
 - Це бажання і готовність взаємодіяти з людьми з різних культур, а також здатність адаптуватися до нових культурних середовищ. Тест може вимірювати рівень відкритості та зацікавленості в інших культурах.
3. Поведінковий аспект (адаптивна поведінка):
 - Це здатність ефективно діяти та адаптувати свою поведінку в різних культурних контекстах, тобто вміння застосовувати знання про культуру в практичних ситуаціях. Питання можуть стосуватися того, як респондент змінює свою поведінку в залежності від культурного контексту.

Тест на культурну чутливість застосовується в різних контекстах:

- Освітні та тренінгові програми – для розвитку міжкультурної компетентності серед студентів, працівників міжнародних компаній та інших осіб, які часто мають справу з представниками різних культур.

- Корпоративне навчання – для підвищення ефективності взаємодії в мультикультурних командах.
- Психологічне консультування – для допомоги клієнтам, які стикаються з культурними бар'єрами в особистому або професійному житті.

Отже, тест на культурну чутливість є важливим інструментом для вимірювання здатності людини ефективно і етично взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Це дозволяє виявити рівень культурної інтелігентності та допомагає людям розвивати свою здатність адаптуватися до нових культурних контекстів, що є важливою складовою сучасної міжкультурної компетентності.

Наступною методикою, яка використовується для вимірювання рівня міжособистісної компетентності та вивчення характеру міжособистісних відносин є методика Л. Юсупової. Методика базується на вивченні соціальної та психологічної адаптації людини в суспільстві, зокрема в умовах взаємодії з іншими людьми. Вона дозволяє оцінити, як людина сприймає інших, як вибудовує свої стосунки з оточенням і наскільки ефективно адаптується до різних соціальних ситуацій.

Методика Людмили Юсупової призначена для вивчення міжособистісних відносин, їхньої динаміки, а також визначення ступеня емоційної та соціальної зрілості особистості. Вона допомагає виявити, як людина оцінює себе і інших в контексті міжособистісної взаємодії.

Методика зазвичай включає ряд анкети або питань, що дозволяють оцінити міжособистісну поведінку респондента. Ці питання можуть стосуватися таких аспектів:

1. Самооцінка особистості — як респондент оцінює свої соціальні навички, здатність до спілкування та вирішення конфліктів.
2. Ставлення до інших людей — як респондент ставиться до оточуючих: чи схильний він до співпраці, чи має схильність до суперечок.
3. Емоційна реактивність — як респондент реагує на стресові ситуації або емоційні конфлікти у спілкуванні.

4. Готовність до компромісів — чи здатен респондент йти на компроміси в стосунках з іншими людьми.

5. Особливості міжособистісної взаємодії — як людина виявляє лідерські якості, чи є у неї схильність до домінування, чи здатна вона слухати інших.

Питання методики Л. Юсупової спрямовані на дослідження різних аспектів міжособистісних відносин, таких як комунікативні навички, емоційний інтелект, готовність до співпраці та здатність вирішувати конфлікти.

Методика дозволяє одержати відомості про соціальну та психологічну адаптацію людини в різних соціальних ситуаціях.

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

На початковому етапі дослідження було проведено анкетування серед здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2, 3 4 курсів денної та заочної форми навчання «Оцінка важливості міжкультурної підготовки для майбутніх учителів початкових класів». Адже нам, насамперед, необхідно знати, як майбутні вчителі початкових класів оцінюють значення міжкультурної підготовки.

Анкетування допомогло зрозуміти, що думають студенти, які ще не мають достатнього досвіду в цій сфері, але які в майбутньому будуть навчати дітей, представляючи різні культури. Також воно дозволяє виявити, чи добре здобувачі розуміють важливість міжкультурної підготовки, які аспекти вони вважають найбільш важливими та чи готові вони до вивчення цієї теми в рамках своєї професійної діяльності.

Результати анкетування допоможуть в адаптації та вдосконаленні навчальних програм, адже на основі одержаних даних можна зробити висновки щодо того, які теми потребують більшого акценту, а які вимагають

корекції або доповнення. Такі дані можуть допомогти адаптувати курси під реальні потреби майбутніх педагогів.

Анкетування дало змогу зрозуміти, які методи викладання найбільш ефективні, чи мають студенти достатньо можливостей для практичного застосування знань, чи є проблеми у сприйнятті цієї теми. Це може бути корисним для підвищення якості навчального процесу.

Також анкетування дало можливість студентам брати участь у дослідженні, що значно підвищило їхню зацікавленість у вивченні міжкультурних аспектів у педагогічній практиці і допомогло одержати зворотний зв'язок від учасників.

Для вимірювання рівня міжкультурної компетентності використали шкали Лайкерта (5-бальну шкалу від «повністю не погоджуюсь» до «повністю погоджуюсь»). Це дало можливість оцінити, наскільки респонденти згодні з різними твердженнями та виявити рівень їхнього усвідомлення і ставлення до міжкультурної взаємодії.

Низький рівень. Більшість відповідей спрямована на негативну або нейтральну шкалу.

Середній рівень. Якщо відповіді будуть змішаними або коливатимуться між серединою шкали.

Високий рівень. Якщо більшість респондентів висловлюється позитивно, зокрема, «повністю погоджуюсь».

Аналіз даних показав, що більшість здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» денної форми навчання мають середній рівень розвитку МК, що представлено на рисунку 2.1.

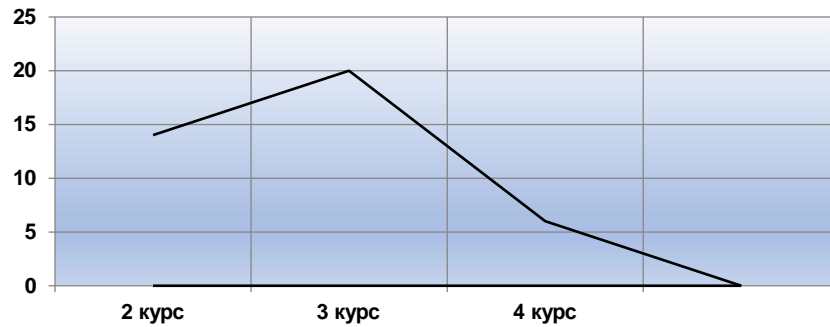
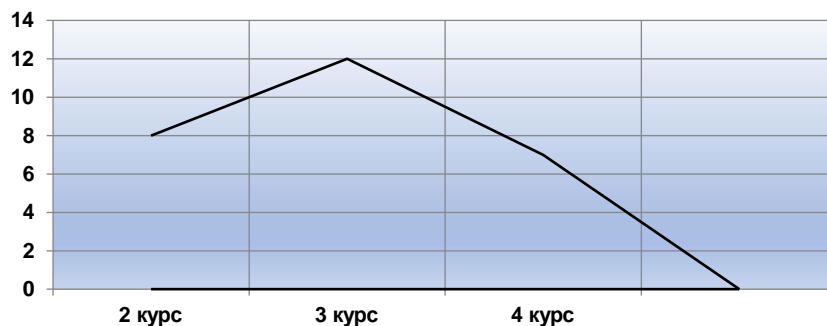

Рисунок 2.1 – Результати анкетування здобувачів денної форми навчання

Дані анкетування показали, що більшість здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» заочної форми навчання мають середній рівень розвитку МК, що подано на рисунку 2.2.

Отже, анкета «Оцінка важливості міжкультурної підготовки» показала, як студенти оцінюють важливість міжкультурної підготовки. Більша частина здобувачів вищої освіти вважає міжкультурну підготовку необхідною для своєї професійної діяльності.

Під час проведення дослідження була застосована методика «Шкала інтолерантності до невизначеності (SNU) Н. Карлетона» для вимірювання рівнів інтолерантності до невизначеності у групі здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта».

За цією шкалою низький рівень інтолерантності до невизначеності (від 5 до 10 балів) показали 45% здобувачів вищої освіти денної форми навчання

та 51% заочної форми навчання. Це означає, що студенти сильно переживають через невизначеність, уникають ситуацій, де неможливо точно передбачити результат. Їм складно приймати рішення без чіткої інформації.

Середній рівень інтолерантності до невизначеності (від 11 до 17 балів) показали 38% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 34% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти відчують певний дискомфорт в умовах невизначеності, але здатні адаптуватися і приймати рішення. Вони можуть почувати себе менш впевнено, але все ж знаходять способи діяти у невизначених ситуаціях.

Високий рівень інтолерантності до невизначеності (від 18 до 25 балів) показали 17% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 15% заочної форми навчання. Студенти комфортно почувуються в умовах невизначеності, можуть приймати рішення без повної інформації. Не переживають через відсутність чітких прогнозів чи результатів.

Результати дослідження за методикою «Шкала інтолерантності до невизначеності (SNU)» подано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Результати дослідження за методикою Н. Карлетона, у %

Рівні	Здобувачі вищої освіти очної форми навчання %	Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання %
Низький	45	51
Середній	38	34
Високий	17	15

Наступною методикою, що дала можливість виміряти здатність особистості адаптуватися до різних культурних контекстів, розуміти та поважати культурні відмінності, а також ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур була методика «Тест на культурну чутливість (Cultural Sensitivity Test)», авторами якої є Д. Хунга та Л.Анг.

Розкриємо більш детально результати за цією методикою.

Отже, низький рівень розвитку культурної чутливості показали 33% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 31% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти мають певні труднощі в адаптації до нових культурних контекстів, виявляють упередженість або незацікавленість в інших культурах. Часто мають обмежене уявлення про культурні відмінності і можуть бути схильними до стереотипів.

Середній рівень розвитку культурної чутливості показали 33% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 31% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти здатні адаптуватися до нових культурних ситуацій, але можуть відчувати певний дискомфорт чи труднощі в складних міжкультурних взаємодіях. Вони виявляють інтерес до інших культур, але не завжди здатні ефективно адаптувати свою поведінку.

Високий рівень розвитку культурної чутливості мають 20% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 25% заочної форми навчання. Ці є доказом того, що студенти активно шукають можливості для міжкультурної взаємодії і дуже прихильно ставляться до культурних відмінностей. Вони здатні ефективно адаптувати свою поведінку, розуміють та поважають культурні норми, активно працюють над покращенням міжкультурних зв'язків.

Результати дослідження за методикою Д. Хунга та Л. Анг, «Тест на культурну чутливість (Cultural Sensitivity Test)» подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Результати дослідження за методикою Д.Хунга та Л.Анг, у %

Рівні	Здобувачі вищої освіти очної форми навчання %	Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання %
Низький	33	31
Середній	47	44
Високий	20	25

Методикою, що дає змогу одержати відомості про соціальну та психологічну адаптацію людини в різних соціальних ситуаціях, є методика Л. Юсупової.

Результати дослідження за цією методикою наступні. Низький рівень розвитку культурної чутливості мають 44 % здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 49% заочної форми навчання. Це вказує на високу інтолерантність студентів до культурних відмінностей і несприйняття інших культур.

Середній рівень розвитку культурної чутливості мають 38% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 39% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти мають певну готовність і здатність до адаптації, але ще не зовсім відкриті до різноманітних культур.

Високий рівень розвитку культурної чутливості показали 16% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 12% заочної форми навчання: Високі бали свідчать про високу культурну чутливість студентів, здатність до співпраці й адаптації до нових культурних умов. Результати дослідження за методикою Л. Юсупової подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Результати дослідження за методикою Л. Юсупової у %

Рівні	Здобувачі вищої освіти очної форми навчання %	Здобувачі вищої освіти заочної форми навчання %
Низький	44	49
Середній	38	39
Високий	16	12

Шкала інтолерантності до невизначеності (IUS) дала змогу оцінити рівень невизначеності, який відчувають студенти при взаємодії з представниками інших культур. На жаль, частина студентів має високий рівень інтолерантності до невизначеності, це може свідчити про труднощі в адаптації до мультикультурного середовища.

Результати «Тесту на культурну чутливість» показали, що більшість студентів здатні сприймати різні культурні особливості, готові до міжкультурних взаємодій, і мають вони навички ефективної комунікації в мультикультурному контексті.

За результатами методики Л. Юсупової ми визначили рівень розвитку міжкультурної компетентності у студентів за такими параметрами, як знання культурних відмінностей, готовність до міжкультурної комунікації, адаптивність та здатність працювати в мультикультурних групах.

Результати дослідження показали, що існує взаємозв'язок між високим рівнем культурної чутливості і низьким рівнем інтолерантності до невизначеності. Це підтверджує нашу гіпотезу, що існує зв'язок між різними аспектами міжкультурної компетентності.

За результатами проведеного дослідження можна зробити певні висновки щодо рівня розвиненості міжкультурної компетентності студентів. На жаль, є слабкі місця в знаннях здобувачів вищої освіти, ставленні до міжкультурної компетентності та їх практичних навичках, Це вказує на

необхідність покращення міжкультурної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Також результати дослідження показали, що студенти з більшим досвідом міжкультурних взаємодій показують кращі результати в тестах на культурну чутливість. Більшість здобувачів вищої освіти готові до міжкультурної комунікації, менша частина потребує додаткової підготовки в цих аспектах.

Отже, узагальнення результатів дослідження міжкультурної компетентності з використанням усіх викладених вище методів дало змогу не тільки оцінити рівень готовності студентів до міжкультурної взаємодії, але й виявити слабкі місця в підготовці та сформулювати рекомендації для вдосконалення освітнього процесу.

2.3 Рекомендації викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Для покращення міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів викладачам ЗВО необхідно:

1. Включати теми, що пов'язані з розвитком міжкультурної компетентності до навчальних програм, зокрема, інтеграція міжкультурної підготовки у різні дисципліни педагогічних програм, а не тільки в окремі курси. Наприклад, при вивченні педагогічної психології, методики викладання або історії можна включити елементи, що стосуються культурних особливостей навчання, адаптації до різних культур. Розробляти курси або модулі, що конкретно спрямовані на розвиток міжкультурної компетентності, включаючи теоретичні знання та практичні вправи для майбутніх вчителів початкових класів.

2. Використовувати інтерактивні методи навчання, зокрема:

- рольові ігри та міжкультурні тренінги, що дозволяють студентам «пережити» різні ситуації, наприклад, вирішення конфліктів у

мультикультурному класі, організація навчання для учнів з різних культурних груп;

- групові дискусії на актуальні теми міжкультурних відносин, наприклад, як вирішувати питання стереотипів, дискримінації, мультикультуралізму у школах;

- використання реальних або вигаданих кейсів, що відображають міжкультурні проблеми в освітньому процесі. Це може бути, наприклад, ситуація, коли дитина з однієї культури має проблеми у класі з іншими дітьми через непорозуміння в комунікації.

3. Розвивати міжкультурну чутливість через особистий досвід:

- інтеркультурні програми обміну та стажування. Викладачі можуть сприяти участі студентів у програмах обміну або стажуваннях в інших країнах, де студенти можуть безпосередньо працювати з дітьми з різних культурних контекстів;

- проекти на основі локальних культур. Заохочення студентів проводити дослідження та презентації на тему культурного різноманіття в їхніх регіонах або за кордоном. Це може бути вивчення традицій, мовних особливостей, свят, релігійних практик;

- міжкультурний досвід у навчанні: запрошення представників різних культур до навчальних закладів для лекцій, майстер-класів, культурних вечорів, що сприяють поглибленому знайомству з різними традиціями.

4. Вдосконалювати навички міжкультурної комунікації:

- мовні курси. Запропонувати студентам вивчення мов, які є поширеними серед учнів в школах, особливо в багатокультурних громадах. Це не лише підвищує рівень комунікації, а й сприяє повазі до культури інших.

- навчання культурної емпатії. Важливо не тільки дізнатися про інші культури, але й навчити студентів співчувати, ставити себе на місце інших, а також проявляти розуміння до різноманітних поглядів і переконань.

- практика слухання та активної взаємодії. Навчати майбутніх учителів початкових класів активно слухати дітей із різних культурних груп,

зокрема, надавати рівні можливості для висловлення думок та ідей кожному учневі.

5. Розвивати саморефлексію та усвідомленість:

- самоаналіз і рефлексія. Заохочення студентів до саморефлексії через ведення щоденників або есе на тему міжкультурної взаємодії. Важливо, щоб студенти розуміли, як їхні власні культурні переконання та стереотипи можуть впливати на їхню поведінку та ставлення до учнів.

- культурна ідентичність. Важливо, щоб студенти усвідомлювали свою культурну ідентичність і розуміли, як вона може впливати на їхні педагогічні практики. Це можна обговорювати на семінарах або в групових заняттях.

6. Створювати спільні проекти з іншими навчальними закладами:

- спільні міжкультурні проекти з іншими університетами або школами, що належать до різних культурних або національних середовищ. Це можуть бути онлайн-курси, спільні науково-дослідні проекти, вебінари або конкурси;

- інтеркультурне наставництво. Організувати програми наставництва, в яких студенти педагогічних спеціальностей можуть працювати з учнями з різних культур або разом з учителями з інших країн, щоб набути досвіду міжкультурної взаємодії;

7. Враховувати культурні аспекти у викладанні, зокрема, використання відео, літератури, музики та інших мультимедійних засобів для ознайомлення студентів з культурними традиціями, святами, мовами та історією різних народів.

8. Оцінювати досягнення студентів та одержувати від них зворотний зв'язок:

- регулярна оцінка прогресу. Викладачі можуть розробити систему оцінювання міжкультурної компетентності, що включає як формальні, так і неформальні методи (наприклад, через анкетування, спостереження за взаємодією студентів на практичних заняттях);

- організовувати зворотний зв'язок від студентів для того, щоб постійно одержувати відгуки від студентів щодо проведених занять, заходів, що сприяють розвитку міжкультурної компетентності. Це дозволяє коригувати програми навчання.

9. Постійно підвищувати власну кваліфікацію:

- навчання викладачів міжкультурним підходам у педагогічній діяльності. Важливо, щоб викладачі були обізнаними з різними аспектами міжкультурної взаємодії і мали досвід у міжкультурному спілкуванні.

- участь у міжнародних конференціях, семінарах та програмах обміну для викладачів, щоб бути в курсі нових підходів і методик у галузі міжкультурної компетентності.

Висновки до розділу

За результатами проведеного анкетування можна зробити певні висновки щодо рівня розвиненості міжкультурної компетентності студентів. На жаль, є слабкі місця в знаннях здобувачів вищої освіти, ставленні до міжкультурної компетентності та їх практичних навичках, Це вказує на необхідність покращення міжкультурної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Також результати дослідження показали, що студенти з більшим досвідом міжкультурних взаємодій показують кращі результати в тестах на культурну чутливість. Більшість здобувачів вищої освіти готові до міжкультурної комунікації, менша частина потребує додаткової підготовки в цих аспектах.

Отже, узагальнення результатів дослідження міжкультурної компетентності з використанням усіх викладених вище методів дало змогу не тільки оцінити рівень готовності студентів до міжкультурної взаємодії, але й виявити слабкі місця в підготовці та сформулювати рекомендації для вдосконалення освітнього процесу.

Під час проведення дослідження була застосована методика «Шкала інтолерантності до невизначеності (SNU) Н. Карлетона» для вимірювання рівнів інтолерантності до невизначеності у групі здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Початкова освіта».

За цією шкалою низький рівень інтолерантності до невизначеності (від 5 до 10 балів) показали 45% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 51% заочної форми навчання. Це означає, що студенти сильно переживають через невизначеність, уникають ситуацій, де неможливо точно передбачити результат. Їм складно приймати рішення без чіткої інформації.

Наступною методикою, що дала можливість виміряти здатність особистості адаптуватися до різних культурних контекстів, розуміти та поважати культурні відмінності, а також ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур була методика «Тест на культурну чутливість (Cultural Sensitivity Test)», авторами якої є Д. Хунга та Л.Анг.

Низький рівень розвитку культурної чутливості показали 33% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 31% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти мають певні труднощі в адаптації до нових культурних контекстів, виявляють упередженість або незацікавленість в інших культурах. Часто мають обмежене уявлення про культурні відмінності і можуть бути схильними до стереотипів.

Середній рівень розвитку культурної чутливості показали 33% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 31% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти здатні адаптуватися до нових культурних ситуацій, але можуть відчувати певний дискомфорт чи труднощі в складних міжкультурних взаємодіях. Вони виявляють інтерес до інших культур, але не завжди здатні ефективно адаптувати свою поведінку.

Високий рівень розвитку культурної чутливості мають 20% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 25% заочної форми навчання. Ці є доказом того, що студенти активно шукають можливості для міжкультурної взаємодії і дуже прихильно ставляться до культурних відмінностей. Вони

здатні ефективно адаптувати свою поведінку, розуміють та поважають культурні норми, активно працюють над покращенням міжкультурних зв'язків.

Результати дослідження за методикою Л. Юсупової наступні.

Низький рівень розвитку культурної чутливості мають 44 % здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 49% заочної форми навчання. Це вказує на високу інтолерантність студентів до культурних відмінностей і несприйняття інших культур.

Середній рівень розвитку культурної чутливості мають 38% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 39% заочної форми навчання. Це свідчить про те, що студенти мають певну готовність і здатність до адаптації, але ще не зовсім відкриті до різноманітних культур.

Високий рівень розвитку культурної чутливості показали 16% здобувачів вищої освіти денної форми навчання та 12% заочної форми навчання: Високі бали свідчать про високу культурну чутливість студентів, здатність до співпраці й адаптації до нових культурних умов. Отже, анкета «Оцінка важливості міжкультурної підготовки» показала, як студенти оцінюють важливість міжкультурної підготовки. Більша частина здобувачів вищої освіти вважає міжкультурну підготовку необхідною для своєї професійної діяльності.

Результати «Тесту на культурну чутливість» показали, що більшість студентів здатні сприймати різні культурні особливості, готові до міжкультурних взаємодій, і мають вони навички ефективної комунікації в мультикультурному контексті.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість зробити такі висновки:

1. Міжкультурна компетентність є здатністю ефективно та відповідно взаємодіяти з людьми з різних культурних середовищ. Вона включає в себе знання, навички і ставлення, необхідні для взаємодії в глобалізованому світі, де культура – важливий фактор успішної комунікації та взаєморозуміння.

Міжкультурна компетентність є важливим аспектом підготовки майбутніх учителів, оскільки вона допомагає їм ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур і працювати в мультикультурному середовищі.

Отже, міжкультурна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з людьми різних етнічних і культурних груп, враховуючи їхні специфічні особливості. Для майбутнього вчителя початкових класів міжкультурна компетентність означає вміння працювати з дітьми різних національностей, формування в учнів толерантності, взаємоповаги і культурного різноманіття, а також здатність адаптувати методи навчання до потреб і особливостей кожної дитини.

На розвиток міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів впливає низка факторів, зокрема:

- освітнє середовище та навчальна програма;
- особистісна готовність майбутніх учителів початкових класів до роботи в міжкультурному середовищі є важливим чинником;
- практичний досвід і міжкультурна практика.

2. Нами з'ясовано, що міжкультурна компетентність складається з таких компонентів: когнітивної, емоційної, поведінкової та полікультурної складових.

Розвиток когнітивної складової міжкультурної компетентності – це важливий етап у формуванні здатності ефективно взаємодіяти з представниками різних культур. Когнітивна складова міжкультурної компетентності включає в себе знання про інші культури, їхні норми, цінності,

звичаї, а також здатність до критичного мислення та аналізу культурних відмінностей. Цей аспект також стосується розвитку розуміння культурних контекстів, адаптації до нових умов та вміння використовувати ці знання для успішної комунікації і взаємодії в багатокультурному середовищі.

Розвиток емоційної складової міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів охоплює розвиток емоційної самосвідомості, емпатії, емоційної регуляції та толерантності до культурних відмінностей.

Поведінкова складова визначає здатність індивіда ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи специфічні культурні відмінності та забезпечуючи гармонійне спілкування і співпрацю та включає навички і стратегії, що дають можливість людині адаптувати свою поведінку в міжкультурних ситуаціях, що є особливо важливим для професійних та освітніх контекстів, де взаємодія з людьми з різних культур є невід'ємною частиною діяльності.

Полікультурна складова міжкультурної компетентності має велике значення як для особистісного, так і для професійного розвитку майбутніх учителів початкових класів, оскільки дозволяє ефективно взаємодіяти в багатокультурному середовищі, розуміти культурні відмінності, знижувати ризик конфліктів та сприяти більш мирному і толерантному співіснуванню в глобалізованому світі.

3. За результатами аналізу наукового пошуку визначено психологічні особливості міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів, зокрема:

- емоційна чутливість та емпатія;
- когнітивна гнучкість і відкритість до нових культурних норм;
- самосвідомість і рефлексія;
- соціальна адаптивність і комунікативні навички.

4. За результатами нашого дослідження розроблено рекомендації викладачам щодо розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бех І. О. Формування професійної компетентності вчителя початкових класів в умовах нових викликів. Львів: ЛНУ, 2019. 240 с.
2. Бондаренко О. В. Міжкультурна компетентність як складова професійної підготовки майбутніх учителів. Харків: ХНУ, 2016. 240 сторінок.
3. Бондаренко М. І. Розвиток управлінських компетентностей: теорія і практика. Харків: ХНУ, 2013. 235 с.
4. Гончарова Н. Міжкультурна компетентність у соціальній роботі: теорія та практика. К.: Наукова думка, 2015. 280 с.
5. Греков С.Ю., Мартиненко Л. В. Формування міжкультурної компетентності в умовах вищої освіти. Київ : Академвидав, 2017. 264 с.
6. Грінченко Б. Психологія міжетнічних відносин. К.: Наукова думка, 1997. 176с.
7. Григор'єва Л. Міжкультурна комунікація та її роль у навчанні іноземним мовам. К.: Педагогічна думка, 2012. 208 с.
8. Гриневич Л. М. Інноваційні технології в освіті: формування професійної компетентності майбутніх учителів. К. : Академвидав, 2014. 288 сторінок.
9. Гур'єв Ю. П. Психологія професіоналізму та формування компетентності у професійній діяльності. Психологія та право. 2004. Т. 1. Р. 85-92.
10. Дьяків Т. В. Міжкультурна компетентність у мовній освіті студентів педагогічних факультетів Одеса : ОНУ, 2018. 256 с.
11. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] (у редакції від 26.02.2021) – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
12. Закон України «Про освіту» (у редакції від 01.01.2021) – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

13. Зеліковська О. Формування міжкультурної компетентності студентів ІТ- спеціальностей: сучасний вимір. Методичні засади професійного навчання майбутніх фахівців. 2018. С. 129-135. URL: <http://surl.li/evcnu>.
14. Зимня Н. К. Професійна компетентність майбутніх учителів початкових класів: аспекти теорії та практики. Харків : ХНУ, 2015. 206 с.
15. Іванова О. Розвиток міжкультурної компетентності у студентів в умовах глобалізації. Харків : ХНУ, 2016. 220 с.
16. Калініченко І. Г., Степанова О. М. Методика формування міжкультурної компетентності у студентів вищих навчальних закладів. Дніпро : ДНУ, 2017. 280 с.
17. Князева М. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах сучасної освіти. Одеса : Одеський національний університет, 2017. 208 с.
18. Концепція нова українська школа [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
19. Концепція розвитку педагогічної освіти [Електронний ресурс] / МОН України // Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. – <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyiosviti>.
20. Козак Н. М. Компетентність у сфері вищої освіти: теоретичні та практичні аспекти. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. 168 с.
21. Козлов І. Міжкультурні взаємодії та освіта. К.: Либідь, 1999. 280 с..
22. Козловська І. Психологія міжкультурної комунікації: проблеми та шляхи вирішення. К.: Наукова думка, 2014. 256 с.

23. Кондратенко І. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів: монографія. К. : Педагогічна думка, 2016. 304 с.
24. Конончук О. І. Соціально-педагогічна компетентність майбутніх фахівців. К.: Педагогічна думка, 2012. 220 с
25. Кримський С. В. Психологічна компетентність як фактор професійного розвитку. Львів : ЛДУ, 2013. 198 с.
26. Кошарна Т. Психологія міжкультурної адаптації. К.: Центр навчальної літератури, 2008. 224 с.
27. Кузьміна О. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. К. : КМУ, 2015. 216 с.
28. Кулініч Л. М. Психологічні аспекти міжкультурної комунікації. Львів: ЛНУ, 2015. 216 с.
29. Кульчицький А. Психологія міжкультурної комунікації. К.: Либідь, 2003. 352 с..
30. Левченко О. Психолінгвістичні аспекти міжкультурної комунікації. К.: Видавничий дім «Київська політехніка», 2011. 248 с.
31. Лейко С. В. Поняття "компетенція" та "компетентність": теоретичний аналіз. Педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 128-135. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15.
32. Лучкевич В.В., Вайдич Т.В МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ *SWorld Journal* Issue 6 / Part 4 DOI: 10.30888/2663-5712.2020-06-04-032. С.51-56.
33. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Затверджені Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584. – https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/naukovo-methodychna_rada/2020-metodrekomendacziyi.docx 12,

34. Міщенко В. С., Рябченко І. Г. Міжкультурна психологія: теорія і методика. Харків: ХНУ, 2018. 312 с.
35. Молнар Тетяна МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: КАТЕГОРІЙНО-ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)* № 9(14) 2022 [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9\(14\)-278-285](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9(14)-278-285).
36. Національна рамка кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519 [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text)),
37. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 р. – <https://www.me.gov.ua/ascod/List?lang=uk-UA&id=d6a26174-d0fd-406b-9c30-7a4043f04eb5&tag=SistemaOblikuPublichnoiInformatsii&pageNumber=8&fCtx=inName&fSort=date&fSdir=desc> <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
38. Павленко А.Б., Литвиненко В.М. Міжкультурне навчання в педагогічних університетах: методи та підходи. Київ : Педагогічна думка, 2017. 280 с.
39. Пальчук Л. В. Міжкультурна компетентність як компонент професійної підготовки майбутніх учителів. К. : Академвидав, 2017. 224 с.
40. Пашкова Л.О. Інтеграція міжкультурної компетентності в педагогічну освіту: нові підходи та стратегії. Харків : ХДУ, 2019. 248 с.
41. Пилип Т. Я Генезис поняття «міжкультурна компетентність». Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2015. Вип. 8. С. 42-47. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2015_8_9.

42. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року Розпорядження КМУ № 988-р від 14.12.16 року. [Електронний ресурс] https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.

43. Резунова О. С. Міжкультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності сучасного фахівця. *Журнал науковий огляд*. 2021. № 1(73). URL: <http://surl.li/qfags>.

44. Рябушко І. С. Формування міжкультурної компетентності у студентів педагогічних факультетів. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 180 с.

45. Сагач О.М. (2019). КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СВІТЛІ ПАРАДИГМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (178), 168-173. вилучено із <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/46>.

46. Самойленко Н.Б. Теоретичні та методичні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. Київ, 2014. 40с.

47. Сафонова І. О. Сутність і структура міжкультурної компетентності в контексті аксіологічного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 3 (62). С. 129–143.

48. Сикора І. М. Педагогічна компетентність: концептуальні засади та тенденції розвитку. К. : Академвидав, 2010.

49. Семенов Геннадій Михайлович. Етнопсихологія і міжкультурні стереотипи. К.: Либідь, 2002. 240 с.

50. Сергієнко О. А. Міжкультурна компетентність майбутніх учителів: сучасний підхід до навчання. Київ : Літера ЛТД, 2019. 264 с.

51. Скиба І. Міжкультурна комунікація в умовах міжнародного бізнесу: теорія та практика. К.: КНЕУ, 2013. 320 с.

52. Скрипнікова В.О. Розвиток міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці. Дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки». Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Київ, 2023. 328 с.

53. Смирнова О. В. Культурна адаптація та міжкультурна компетентність: психологічний підхід. Санкт-Петербург: Пітер, 2017. 240 с.

54. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від. 0804 2024 року. N480.

<https://osvita.ua/consultations/specbach/82114/#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0,%D0%B2%D1%96%D0%B4%2023%20%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%8F%202021%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83>

55. Тагліна Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики. К.: Наукова думка, 2018. 268 с.

56. Тарасенко О. П. Психологія професійної діяльності: навчальний посібник. К. : Либідь, 2011.

57. Тимошенко В. П., Горбунова О. О. Міжкультурна компетентність у практиці вчителя: принципи та стратегії. Київ : Інститут педагогіки НАН України, 2018. 192 с.

58. Тищенко Т. А. Психологія міжкультурного навчання. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. 240 с.

59. Ткаченко Н. М. Формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів у вищій школі. К. : Педагогічна думка, 2017. 216 с.
60. Федоренко А. О., Бондаренко Н. В. Міжкультурне спілкування та психологічна компетентність. Харків: ХГУ, 2019. 256 с.
61. ЧЕРНЕТА С. (2023). МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ. *Ввічливість. Humanitas*, (6), 37–44. <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.6.6>.
62. Чернишова О. Міжкультурна компетентність як компонент вищої освіти: теоретичний аналіз. К.: Ніка-Центр, 2016. 192 с.
63. Шинкарук Т. В. Міжкультурна компетентність як складова підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності Львів: ЛНУ, 2015. 220 с.
64. Шиян Г. М. Формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання вищої школи. К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012 .
65. Шмидт О. П. Розвиток міжкультурної компетентності в умовах вищої освіти. Львів : ЛНУ, 2016. 256 с.
66. Шмидт О. П., Лозова І. В. Міжкультурна компетентність у педагогічній діяльності: теоретичні та практичні аспекти. Львів : ЛНУ, 2015. 232 с.
67. Ясвін Л. В., Петухова О. О. Міжкультурна компетентність у психології: теорія і практика. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2017. 256 с.
68. Bartel-Radic A. La compétence interculturelle : état de l'art et perspectives. *Management international*. 2009. Vol. 13, № 4, P. 11-26. URL : <http://id.erudit.org/iderudit/038582ar>.
69. Charlotte Golden «Developing Intercultural Competence: Challenges and Approaches» (2013).

70. David C. McClelland Testing for Competence Rather Than for Intelligence. *American Psychologist*. 1973. T.28. №1. p.1-14.
71. Developing Intercultural Competence: Challenges and Approaches. 2013
72. Edward T. Hall «The Silent Language» (1959) https://e-edu.nbu.bg/pluginfile.php/332034/mod_resource/content/0/E-T-Hall_-_The_Silent_Language_1959_.pdf.
73. Fischer E. Peoples and Cultures of the World / Edward Fischer Washington: The Teaching Company, 2009. 148 p.
74. Henry Mintzberg The Manager's Job: Folklore and Fact. Harvard Business Review. 1975. T: 53.№ 4. P.: 49-61
75. Jonathan Kaufman Competence in Education: The Need for a New Educational Paradigm. *Educational Psychology Review*. 2008. T. 20. № 1. P. 55-68.
76. Kathy Willocks, Nick Pulford Integrating Competence-Based Learning in Higher Education: Benefits and Challenges. *Higher Education*. 2005. T. 49. №3. P. 315-327.
77. Kenneth H. Blanchard, Patricia Zigarmi, Drea Zigarmi The New One Minute Manager. 1985. William Morrow W.
78. Lewis, Richard D. When cultures collide : leading across cultures. 2005 https://hadinur.net/wp-content/uploads/2021/01/Richard-D.-Lewis-When-Cultures-Collide_-Leading-Across-Cultures-2005.pdf.
79. Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel *Intercultural Communication: A Reader*", Belmont, CA. Wadsworth Publishing 1997.:
80. Michael Byram *Intercultural Communication: A Reader*, 1997. «Intercultural Communication in the Age of Technology» (2014).
81. Timothy K. Johnson, Kevin G. Green Social Competence in Developmental Psychology: Applications to Educational Settings. *Developmental Psychology*. 1999. T. 35. № 3. P.611-617.

82. Thomas R. Harris, Charles B. Bennett Professional Competence in Education: A Conceptual Framework. *The Educational Forum*. 1994. T. 58. № 1. P. 10-19.

83. The Lewis Model – Dimensions of Behaviour
<https://www.crossculture.com/the-lewis-model-dimensions-of-behaviour/>.

84. Sandra H. Johnson, George K. Green Developing Competence in the Workplace: A Framework for Organizational Success. *Journal of Applied Psychology*. 2000. T. 85. № 2. P. 231-246.

85. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D1%96%D1%80%D1%96%D0%B2_%D0%B7%D0%B0_%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BC_%D0%9B%D1%8C%D1%8E%D1%97%D1%81%D0%BE%D0%BC#%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B3_%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BB%D0%B0.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Методика «Шкала інтолерантності до невизначеності (Intolerance of Uncertainty Scale, IUS)» Н. Карлетона

Інструкція

Шкала інтолерантності до невизначеності (Intolerance of Uncertainty Scale, IUS) є психологічним інструментом для вимірювання ставлення людини до невизначеності та її здатності справлятися з ситуаціями, що не мають чітких результатів або де неможливо передбачити майбутні події. Цей тест часто використовується в дослідженнях, що стосуються тривожних розладів, оскільки високий рівень інтолерантності до невизначеності може бути одним із факторів, що сприяють розвитку тривожних розладів.

Процедура заповнення: Перед вами буде список із 27 тверджень. Вам необхідно оцінити, наскільки це твердження стосується вас, враховуючи ваші почуття та думки. Відповідайте чесно, спираючись на ваші реальні переживання.

Порядок виконання Прочитайте кожне твердження уважно та виберіть відповідь, яка найкраще описує ваші почуття щодо нього. На питання не потрібно відповідати поспішно, дайте собі час обміркувати кожне твердження. Пам'ятайте, що немає правильних чи неправильних відповідей — важливо, щоб ваші відповіді були відображенням вашого справжнього ставлення до невизначеності

Намагайтеся бути щирими в оцінках, оскільки це допоможе отримати найбільш точний результат. Якщо деякі питання здаються схожими, оцініть їх окремо, оскільки кожне має на меті виявити різні аспекти інтолерантності до невизначеності. Якщо ви не розумієте питання, зверніться за роз'ясненнями до психолога, який проводить тест.

Після того, як ви завершите тест, результати будуть оцінюватися за допомогою стандартних норм шкали. Високі бали свідчать про високий рівень

інтолерантності до невизначеності, що може бути пов'язано з підвищеним рівнем тривоги та стресу в ситуаціях, коли результат не є чітким. Низькі бали вказують на більшу здатність адаптуватися до ситуацій невизначеності.

1. Я відчуваю себе розгубленим, коли не знаю, що буде далі.
2. Я часто відчуваю потребу в точних і ясних відповідях на всі питання.
3. Мені важко жити з тим, що деякі ситуації можуть бути непередбачуваними.
4. Я завжди намагаюся передбачити результат будь-якої ситуації.
5. Мені важко заспокоїтися, якщо майбутнє здається невизначеним.
6. Я переживаю, коли не можу бути впевнений у тому, що станеться наступним.
7. Невизначеність завжди призводить до великої тривоги.
8. Мені важко приймати рішення, коли є можливість непередбачуваних наслідків.
9. Я часто турбуюся, якщо не можу бути повністю впевнений у своєму виборі.
10. Я намагаюся уникати ситуацій, коли не можу передбачити результат.
11. Мене дратує, коли ситуація вимагає прийняття рішення без достатньої інформації.
12. Я схильний до занепокоєння через те, що не знаю, що може статися.
13. Я намагаюся уникати людей або ситуацій, які можуть бути непередбачуваними.
14. Я відчуваю невизначеність як справжню загрозу для мого психічного здоров'я.
15. Якщо ситуація має багато невизначеності, я відчуваю, що не маю контролю.

16. Мені важко розслабитися, коли я не знаю точно, як розвиватимуться події.

17. Якщо події розвиваються непередбачувано, я відчуваю тривогу.

18. Я намагаюся отримати всю можливу інформацію перед тим, як прийняти рішення.

19. Невизначеність робить мене дуже нервовим.

20. Я часто переживаю про те, що щось може піти не так, коли я не знаю, як щось буде.

21. Я зазвичай відчуваю потребу в ясності, перш ніж діяти.

22. Я намагаюся уникати ризикованих ситуацій, де майбутнє неясне.

23. Я почуваюся розгубленим, коли намагаюся впоратися з чимось без ясного уявлення про те, що буде далі.

24. Я надмірно переживаю через те, що результат може бути непередбачуваним.

25. Якщо я не знаю, що станеться в майбутньому, я відчуваю, що це нестерпно.

26. Я часто намагаюся отримати більше інформації, ніж це необхідно, через невизначеність.

27. Мені важко прийняти, що життя може бути невизначеним і непередбачуваним.

Оброблення даних

Відповіді на кожне питання оцінюються за 5-бальною шкалою:

- 1 — Зовсім не згоден,
- 2 — Трохи не згоден,
- 3 — Ні згоден, ні не згоден,
- 4 — Трохи згоден,
- 5 — Повністю згоден.

ДОДАТОК Б

Методика «Тест на культурну інтелігентність (Cultural Intelligence Test, CQ Test),

Інструкція

Тест на культурну чутливість допомагає визначити рівень вашої культурної інтелігентності та здатність адаптуватися до різних культурних контекстів. Це включає ваші знання про інші культури, ваші ставлення до культурних відмінностей та вашу здатність ефективно взаємодіяти з людьми з різних культур.

Перед вами буде набір тверджень або запитань, які стосуються вашого ставлення до різних культур, ваших думок про культурні відмінності та вашої готовності адаптуватися до нових культурних ситуацій. Вам потрібно буде вибрати найбільш відповідну відповідь для кожного з цих запитань.

Для кожного твердження (запитання) вибирайте одну з таких відповідей:

1. 1 – Абсолютно не згоден
2. 2 – Швидше не згоден
3. 3 – Не можу сказати
4. 4 – Швидше згоден
5. 5 – Повністю згоден

Результати тесту допомагають оцінити вашу готовність до роботи в міжкультурному середовищі, визначити, наскільки ефективно ви можете адаптуватися до різних культурних контекстів. Високі бали свідчать про високий рівень культурної інтелігентності, що означає здатність до адаптації та ефективної взаємодії з людьми різних культур. Низькі бали можуть вказувати на необхідність розвитку культурної чутливості та вивчення різних культур.

1. Когнітивний аспект (знання культур):

- Як ви оцінюєте рівень вашого знання культурних традицій інших народів?
 - (1) Я маю дуже мало знань.

- (5) Я маю достатньо знань, щоб розуміти культурні відмінності.
- (7) Я дуже добре знайомий з багатьма культурами і їхніми традиціями.

- Як часто ви цікавитесь культурними особливостями інших країн?

- (1) Рідко або ніколи.
- (5) Час від часу, коли це потрібно.
- (7) Завжди, я активно досліджую різні культури.

2. Мотиваційний аспект (мотивація до адаптації):

- Як ви себе почуваєте, коли спілкуєтесь з людьми з інших культур?

- (1) Я відчуваю дискомфорт.
- (5) Я відчуваю себе комфортно, але інколи це може бути важко.
- (7) Я завжди відчуваю себе комфортно і захоплений взаємодією з

людьми з інших культур.

- Чи готові ви змінювати свою поведінку або погляди для того, щоб краще розуміти людей з інших культур?

- (1) Ні, я зазвичай не хочу змінювати свої погляди.
- (5) Я готовий змінити свою поведінку, якщо це необхідно.
- (7) Так, я активно шукаю нові способи взаємодії та адаптації до

інших культур.

3. Поведінковий аспект (адаптивна поведінка):

- Як ви поведетеся, якщо стикаєтесь з непорозумінням через культурні відмінності?

- (1) Я відчуваю тривогу і не знаю, як діяти.
- (5) Я намагаюся зрозуміти ситуацію та зробити коригування в своїй поведінці.

- (7) Я спокійно знаходжу рішення і адаптую свою поведінку відповідно до ситуації.

- Як часто ви намагаєтесь розібратися у культурних нормах іншої людини або групи?

- (1) Рідко або ніколи.

- (5) Іноді, якщо ситуація вимагає.
- (7) Завжди, я намагаюся зрозуміти культурні відмінності і адаптувати свою поведінку.

Оцінка результатів:

Респонденти відповідають на кожне питання, ставлячи оцінки від 1 до 7 (або використовують іншу шкалу). Після цього отримані бали підсумовуються, і загальний бал вказує на рівень культурної чутливості або культурної інтелігентності особи:

- Низький рівень (1-21 бал): Людина має низький рівень культурної чутливості і може мати труднощі у взаємодії з людьми з інших культур.
- Середній рівень (22-42 бали): Людина має середній рівень культурної чутливості і здатна адаптуватися в міжкультурному середовищі, але інколи може стикатися з труднощами.
- Високий рівень (43-63 бали): Людина має високий рівень культурної чутливості та здатна ефективно взаємодіяти і адаптувати свою поведінку до різних культурних контекстів.

ДОДАТОК В

Методика Л. Юсупової для оцінки рівня міжособистісної компетентності

Інструкція. У кожній групі тверджень або запитань оберіть те судження, що найбільш типове для вашої поведінки. Відведений час — не більш 30 хвилин.

1. Самооцінка особистості та комунікаційних навичок:

- Як ви оцінюєте свої здатності до спілкування з іншими людьми?
 - Дуже низький / Низький / Середній / Високий / Дуже високий
- Чи легко вам знаходити спільну мову з людьми в новому колективі?
 - Так / Ні
- Чи відчуваєте ви себе комфортно в ситуаціях, коли потрібно вступати в контакт з незнайомими людьми?

- Так / Ні

2. Здатність до співпраці та розв'язання конфліктів:

- Як ви реагуєте, коли з вами не погоджуються?
 - Суперечу / Стараюся зрозуміти точку зору іншого / Мовчу, щоб уникнути конфлікту
- Чи легко ви йдете на компроміси в групових ситуаціях?
 - Так / Ні / Залежить від ситуації
- Як ви дієте, коли виникає конфлікт у колективі?
 - Уникаю конфліктів / Вирішую конфлікт самостійно / Залучаю до розв'язання конфлікту інших

3. Емоційна зрілість і самоконтроль:

- Як часто ви відчуваєте роздратування під час спілкування з людьми?
 - Рідко / Іноді / Часто / Дуже часто
- Як ви зазвичай реагуєте на критику?

- Втрачаю спокій / Аналізую конструктивно / Спокійно приймаю, намагаюся покращити

- Як ви поведетесь, коли відчуваєте, що ваші емоції можуть вийти з-під контролю?

- Продовжую вести розмову, ігноруючи свої емоції / Піду в іншу кімнату, щоб заспокоїтися / Відразу виражаю свої почуття

4. Оцінка своїх стосунків з іншими людьми:

- Як часто ви відчуваєте, що вас не розуміють інші?

- Рідко / Іноді / Часто / Дуже часто

- Як ви себе почуваєте, коли потрібно допомогти іншому, навіть якщо це потребує зусиль з вашого боку?

- Негативно / Нейтрально / Позитивно

- Як ви оцінюєте свої стосунки з колегами/друзями?

- Дуже хороші / Хороші / Середні / Погані

5. Лідерські якості та ініціативність:

- Як часто ви берете ініціативу в групових проектах або завданнях?

- Рідко / Іноді / Часто / Завжди

- Чи відчуваєте ви себе комфортно в ролі лідера в команді?

- Так / Ні

- Як ви ставитеся до ситуацій, коли вам доводиться брати на себе відповідальність за результати групової роботи?

- Уникаю відповідальності / Боюсь, але беру / Спокійно беру на себе відповідальність

6. Готовність до змін та адаптація в нових умовах:

- Як ви відчуваєте себе в нових і незнайомих ситуаціях?

- Напружено / Схвильовано, але намагаюся адаптуватися / Спокійно та впевнено

- Чи легко вам змінювати свою думку, якщо з'являються нові факти або аргументи?

- Важко / Іноді / Легко

- Як ви ставитесь до змін у роботі чи особистому житті?
- Негативно / Нейтрально / Позитивно

7. Ставлення до стресових ситуацій:

- Як ви зазвичай реагуєте на стресові ситуації в роботі або в особистому житті?
 - Втрачаю спокій / Намагаюся вирішити ситуацію / Використовую стратегії релаксації
- Як ви зазвичай справляєтесь з великою кількістю завдань одночасно?
 - Втрачаю концентрацію / Чітко організую своє час / Почуваюся стурбованим, але працюю

Оцінка результатів:

Зазвичай оцінка здійснюється за кількома основними компонентами, що визначають міжособистісну компетентність, і кожен з цих компонентів оцінюється за чіткими шкалами.

1. Шкала для оцінки комунікаційних навичок

Цей компонент вимірює здатність респондента до ефективного спілкування, активного слухання, надання чітких відповідей, а також до розуміння невербальних сигналів.

- **Низький рівень (1-2 бали):** Респондент має труднощі в комунікації, не може підтримувати діалог, не реагує на сигнали співрозмовника, уникає прямого контакту.
- **Середній рівень (3-4 бали):** Респондент демонструє базові комунікативні навички, здатен підтримувати бесіду, але може мати труднощі в складних ситуаціях.
- **Високий рівень (5-6 балів):** Респондент володіє чудовими комунікативними навичками, активно слухає, розуміє співрозмовника та вміє швидко налаштовувати контакт.

2. Шкала для оцінки емпатії

Ця шкала оцінює здатність респондента до співпереживання, розуміння емоцій інших людей і вміння реагувати на їхні почуття.

- **Низький рівень (1-2 бали):** Респондент не проявляє інтересу до емоцій інших, не здатен розпізнати або правильно інтерпретувати емоції.
- **Середній рівень (3-4 бали):** Респондент здатен виявляти емпатію в стандартних ситуаціях, однак може не зрозуміти складних емоційних реакцій.
- **Високий рівень (5-6 балів):** Респондент чітко розуміє емоції інших людей, активно демонструє емпатію та співчуття, реагує відповідно до ситуації.

3. Шкала для оцінки вирішення конфліктів

Ця шкала вимірює здатність респондента до вирішення суперечок, знаходження компромісів, а також до управління емоціями під час конфліктів.

- **Низький рівень (1-2 бали):** Респондент має проблеми з вирішенням конфліктів, часто емоційно реагує або уникає вирішення проблем.
- **Середній рівень (3-4 бали):** Респондент може вирішувати конфлікти, але іноді використовує неефективні стратегії чи має труднощі в досягненні взаєморозуміння.
- **Високий рівень (5-6 балів):** Респондент успішно вирішує конфлікти, знаходить компроміси, керує своїми емоціями та емоціями інших.

4. Шкала для оцінки адаптивності в соціальних ситуаціях

Ця шкала вимірює, наскільки ефективно респондент адаптується до різних соціальних умов і взаємодіє з різними групами людей.

- **Низький рівень (1-2 бали):** Респондент має труднощі в адаптації до нових ситуацій, відчуває дискомфорт у нових соціальних умовах.
- **Середній рівень (3-4 бали):** Респондент пристосовується до нових ситуацій, але не завжди комфортно почувається в нових соціальних ролях або з новими людьми.

- **Високий рівень (5-6 балів):** Респондент добре адаптується до будь-яких соціальних ситуацій, з легкістю взаємодіє з різними людьми та в різних контекстах.

5. Загальний результат

Загальна оцінка міжособистісної компетентності визначається за сумою балів по кожній шкалі:

- **Низький рівень (10-15 балів):** Респондент має суттєві труднощі в міжособистісних відносинах та потребує розвитку основних соціальних навичок.

- **Середній рівень (16-24 бали):** Респондент демонструє середній рівень міжособистісної компетентності, але може покращити окремі аспекти.

- **Високий рівень (25-30 балів):** Респондент має високий рівень міжособистісної компетентності, володіє розвиненими соціальними навичками та ефективно взаємодіє з іншими.

Пояснення результатів

- **Низький рівень** Людина може мати труднощі у соціальних взаємодіях, може бути замкнутою, конфліктною або не вміти правильно розпізнавати емоції інших людей.

- **Середній рівень:** Людина має базові міжособистісні навички, але вимагає подальшого розвитку в певних аспектах (наприклад, емпатії або вирішенні конфліктів).

- **Високий рівень:** Людина має добре розвинені соціальні навички, здатна адаптуватися до різних соціальних умов, вирішувати конфлікти та встановлювати ефективні стосунки з оточуючими.

ДОДАТОК Г

АНКЕТА

**«Оцінка важливості міжкультурної підготовки для майбутніх
учителів початкових класів»**

Шановний(а) респонденте!

Ця анкета спрямована на вивчення вашого ставлення до міжкультурної підготовки у процесі навчання майбутніх учителів початкових класів. Ваші відповіді є анонімними та будуть використані виключно для наукових цілей.

Прохання відповісти на питання анкети чесно і відкрито.

1. Загальні питання**1.1. Ваш вік:**

- 18-20 років
- 21-23 роки
- 24-26 років
- 27 і більше років

1.2. Стать:

- Чоловік
- Жінка

1.3. Ваша форма навчання:

- Денна
- Заочна

1.4. Курс навчання:

- 1-2 курс
- 3-4 курс

2. Загальні уявлення про міжкультурну підготовку**2.1. Чи знайомі ви з терміном «міжкультурна підготовка»?**

- Так
- Ні

2.2. Як ви розумієте термін «міжкультурна підготовка»? (Відкрите питання)

2.3. Як, на вашу думку, чи важливий аспект міжкультурної підготовки для майбутнього вчителя початкових класів?

- Дуже важливий
- Важливий
- Помірно важливий
- Не важливий

3. Участь у навчальних заходах з міжкультурної підготовки

3.1. Чи проходили ви навчальні курси або тренінги з міжкультурної підготовки в рамках вашої програми?

- Так
- Ні

3.2. Як часто у навчальних дисциплінах зустрічаються теми, пов'язані з міжкультурною комунікацією та різноманіттям?

- Часто
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

3.3. Які з наступних тем ви вивчали у процесі підготовки до професії вчителя початкових класів? (Можна обрати кілька варіантів)

- Міжкультурна комунікація
- Різноманіття культур у навчанні
- Етика та толерантність у взаємодії з дітьми
- Інтеграція дітей з різних культур в навчальний процес
- Ні, ці теми не вивчалися

4. Оцінка значущості міжкультурної підготовки

4.1. На ваш погляд, якою є роль міжкультурної підготовки в успішній професійній діяльності вчителя початкових класів?

- Дуже важлива
- Важлива
- Помірно важлива
- Не важлива

4.2. Які аспекти міжкультурної підготовки, на вашу думку, є найбільш важливими для майбутнього вчителя початкових класів? (Відкрите питання)

4.3. Чи вважаєте ви, що міжкультурна підготовка допомагає покращити взаєморозуміння між дітьми різних культур?

- Так
- Ні
- Не знаю

4.4. Чи є, на вашу думку, потреба в додаткових курсах з міжкультурної підготовки для майбутніх учителів початкових класів?

- Так
- Ні
- Не знаю

5. Підготовка до роботи з дітьми різних культур

5.1. Чи готові ви до роботи з дітьми з різних культурних груп після завершення вашого навчання?

- Так
- Ні
- Не знаю

5.2. Якими навичками ви володієте для ефективної роботи з дітьми різних культур? (Можна обрати кілька варіантів)

- Здатність слухати та розуміти різні точки зору
- Знання основ етики та культурних відмінностей
- Вміння налагоджувати контакт із дітьми з різних культур
- Немає специфічних навичок
- Інші (вкажіть) _____

5.3. Як, на вашу думку, ви могли б покращити свої навички роботи з дітьми різних культур? (Відкрите питання)

6. Оцінка рівня міжкультурної підготовки

6.1. Як би ви оцінили рівень міжкультурної підготовки, який ви одержуєте в процесі навчання?

- Дуже високий
- Високий
- Середній
- Низький

6.2. Ваші пропозиції та побажання щодо покращення міжкультурної підготовки майбутніх учителів початкових класів: (Відкрите питання)

Дякуємо за участь у дослідженні! Ваші відповіді дуже важливі для нас!